

Història d'una adoberia. L'antiga fàbrica d'adobar pells de la família Mateu (circa 1765-2000)¹

*Pere Pascual i Domènech
Cristina Ventura i Soteras*

INTRODUCCIÓ

Les primeres referències documentals exhumades fins ara sobre l'existència d'adoberies a tocar del rec d'Igualada² daten del segle XVIII. El Nuevo Apeo de 1765 permet inferir que al llarg d'aquesta sèquia hi havia, a banda del molí d'origen medieval, cases d'hortolans i edificis industrials (adoberies i tints). Tanmateix, aquest cens no precisa la localització de les edificacions que hi havia fora vila —atès que no porta incorporat cap plànol—, per bé que tot sembla indicar que els edificis de la zona del rec van ser registrats, de manera correlativa, a partir del número 629 —atribuït al molí de l'Abadia— i fins al 659, amb el qual es clou l'«apeo». Per tant, si aquesta interpretació és correcta, en aquella època existien, al costat o a prop del rec, una trentena d'edificis que es distribuïen de manera desigual. Hi havia una zona denominada «inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]», on es concentrava una proporció molt elevada dels edificis fabrils ubicats vora la sèquia

1. Aquest article forma part del projecte d'investigació «El Rec: el primer barri industrial d'Igualada», dirigit per Pere Pascual, Magí Puig i Josep Riba, i desenvolupat per un equip de membres de la Secció d'Història Joan Mercader del CECI.
2. Sobre aquest canal industrial igualadí, vegeu PUIG I GUBERN, Magí: «El Rec d'Igualada», a *Miscellanea Aqualatensis* (Igualada, CECI - Ajuntament d'Igualada), núm. 12 (2006), p. 353-385.

el 1765, i la qual s'inscriu en el recorregut entre les adoberies de Miquel Franch i del lletrat Narcís Mateu, de les quals coneixem la localització. Per tant, podem deduir que aquest espai començava una mica més enllà de l'actual carrer de Llagasta (on hi havia hagut l'adoberia dels Franch) i acabava un xic més ençà del creuament del rec amb el carrer de la Unió, on es trobava la dels Mateu (vegeu la Taula 1).

Taula 1. Relació hipotètica de les adoberies, tints, molins i cases d'hortolà existents vora el rec el 1765

**Núm. de registre
cadastral**

629	Casa, molí fariner i bassa propietat del comte de Plasència (de Saragossa) i arrendats pel moliner Martí Rosich.
630	Casa dels hereus del notari Josep Mateu, habitada per l'hortolà Manuel Mas.
631	Casa de Pere Roca, botiguer, habitada per l'hortolà Jaume Tomàs.
632	Casa de Pere Astruch, blanquer, habitada per Antoni Centelles, hortolà.
633	Casa de Francesc Esteve, «ropero», habitada per Francesc Claramunt i Pere Martí Claramunt, pagesos.
634	Casa de Marià Castelltort, blanquer, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]», habitada per Josep Pasqual, pagès.
635	Casa de Miquel Franch, blanquer, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia tres calciners grans (*).
636	Casa i adoberia de Jacint Valls, blanquer (associat amb Jaume Carles), situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia set calciners petits.
637	Casa i adoberia de Rosa Fàbregas (vídua), situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia vuit calciners petits.
638	Casa tint de Josep Antoni Lladó, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
639	Casa dels hereus de Pere Soldevila, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
640	Casa tint de Joan Rigolfes i Josep Bernola, paraires, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
641	Casa i adoberia de Marià Castelltort, blanquer, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia sis calciners.
642	Casa Raimon Ambrós, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
643	Casa tint de Segimon Borrull, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
644	Casa de Manuela Fernández Velarde, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Isidre Sabater, pagès.

Història d'una adoberia. L'antiga fàbrica d'adobar pells de la família Mateu

Núm. de registre cadastral

- 645 Casa tint de Josep Jover i Joan Abadia, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
- 646 Casa tint de Josep Torelló, paraire, amb un magatzem de llenya al davant i situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
- 647 Casa de mossèn Raimon Astruch, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Joan Mateu, pagès.
- 648 Casa fàbrica d'aiguardent amb una olla de tres càrregues, de Pere Regordosa (cordoner) i Antoni Bernola i situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
- 649 Casa adoberia d'Antoni Bernola, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia dos calciners grans.
- 650 Casa tint de Maria Llimona, vídua, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
- 651 Casa de Josep Antoni Riera, advocat, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Sebastià Mateu, pagès.
- 652 Casa de Josep Riera, administrador de les rendes reials, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]».
- 653 Casa de Narcís Mateu i Mora, advocat, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Pau Llucià i el seu fill, pagesos.
- 654 Casa adoberia de Pere Astruch, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia sis calciners.
- 655 Casa adoberia de Narcís Mateu i Mora, advocat, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia quatre calciners petits i vuit de grans.
- 656 Casa adoberia de Josep Baliu, Josep Bou i Antoni Carles, blanquers, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i que tenia quatre calciners petits i dotze de grans.
- 657 Casa de Josep Riera, administrador de les rendes reials, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Josep Ambrós, pagès.
- 658 Casa d'Antònia Maseguer, vídua, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Fèlix Calbet.
- 659 Casa de Gaspar Rovira, tinent del Correu, situada «en las inmediaciones de las adoberías y tintes de la [...] villa [...]» i habitada per Francesc Montaner, pagès.

(*) Dipòsit en el qual la pell és tractada amb calç. Les seves dimensions més habituals són: 2 m d'amplada, 2,5 m de llargada i 1,5 m de profunditat.

Font: Arxiu Històric Comarcal de l'Anoia (AHCA), Fons de l'Arxiu Municipal d'Igualada, «Nuevo apeo de las casas, tierras y personales de la villa de Igualada y su término [h]echo en el año de 1765. Real castast[ro]...»

El cens d'aquests edificis suggereix que hi havia quinze cases d'hortolà per sobre i per sota del rec. La resta eren edificis de caràcter industrial, entre els quals hi havia l'històric molí fariner de l'Abadia —domini del comte de Plasència— i una fassina d'aiguarent. Es comptabilitzaren sis tints, que pertanyien a Josep Lladó, Joan Rigolfas i Josep Bernola (paraires), Segimon Borrull, Josep Jover i Joan Abadia, Josep Torelló i Maria Llimona (vídua). Els Lladó, Borrull i Torelló formaven part del reduït i selecte grup de paraires de la vila que s'havien emancipat de les limitacions de les estructures gremials i havien esdevingut —com assenyala Jaume Torras— autèntics «fabricants sense fàbrica».³ Els blanquers que tenien una adoberia a la vora del rec també reunien, possiblement, les característiques suara descrites. En total, eren vuit: Miquel Franch (blanquer), Jacint Valls (blanquer), Rosa Fàbregas (vídua), Marià Castelltort (blanquer), Antoni Bernola, Pere Astruch (blanquer), Narcís Mateu i Mora (advocat) i Josep Baliu, Josep Bou i Antoni Carles (blanquers).⁴ Tanmateix, entre els titulars d'aquestes adoberies hi havia un lletrat, Narcís Mateu, membre d'una nissaga de notaris i advocats que havia format part, secularment, de l'oligarquia local.

LA FAMÍLIA MATEU I L'EXTINCIÓ DE LA NISSAGA

És possible que aquesta família hagués estat vinculada, des de temps reculats, a la Inquisició local,⁵ per bé que només tenim constància documental que dues generacions van ser familiars del Sant Ofici en el curs del segle XVIII. Un dels membres d'aquesta nissaga, Francesc Mateu, es casà

3. TORRAS ELIAS, Jaume: *Fabricants sense fàbrica: Els Torelló, d'Igualada (1691-1794)*. Vic, Eumo, 2007, pàssim.

4. TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Curtidores y tenerías en Cataluña: organización de un oficio pre-industrial (siglos XVI-XIX)*. Vic, Colomer Munmany, 1991, p. 192-197.

5. TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Poders i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustria: Pere Franquesa (1547-1614)*. Vic, Eumo, 1998, p. 104, cita una lletra que Jeroni Cornet adreça a Jaume Pau Franquesa al maig del 1603 i en la qual li deia que «la genealogia y limpieza» del seu germà Pere «se podrá provar en aquesta vila de Igolada [...] prou bastarà ques examinen per aquest effecte sis testimonis, que a mon parer poden ser los dos Susannes y lo mateix comissari del St. Offici, y Rajadell y Balp, y en Janer o altres com ell, que serie bo en Mateu [...]». Però, evidentment, el coneixement que tenim de la societat igualadina del segle XVII no permet afirmar, de manera inequívoca, que el Mateu de què es parla en aquesta carta sigui membre de la família que ens ocupa.

el 1627 amb Anna Maria Trias,⁶ i sabem que aquest matrimoni tingué dos fills que van arribar a la majoria d'edat: Jeroni, que esdevingué prevere,⁷ i Josep, que es doctorà en lleis (vegeu la Taula 2). Indubtablement, la família incrementà els seus relleu social i ascens econòmic arran del casament, el 1667, del doctor Josep Mateu i Trias amb Eulàlia Vallès, vídua i hereva del mas Jordà, al terme de Jorba.⁸ Els esmentats cònjuges van tenir sis fills que superaren la infantesa: Francesc, Fèlix (prevere),⁹ Josep, Pere Joan, Maria Eulàlia (que es casà amb Joan Valls) i Maria Rosa, que es casà amb Ramon Barba (vegeu la Taula 2 i l'Apèndix 1).

Les noces de Francesc —l'hereu de Josep Mateu— significaren probablement un altre pas en l'ascens de la família. El doctor en Drets Francesc Mateu i Vallès es casà el 1692 amb Maria Rosa Mora i Pons. Els pares de Maria Rosa eren Josep Pons i Dolcet, familiar del Sant Ofici, i Maria Rosa Mora, pubilla de Cabrera, que va ser ennoblida, cosa que comportà l'alteració de l'ordre dels cognoms de la seva filla.¹⁰ No sabem gran cosa de les activitats de Francesc Mateu, excepte que tingué una notable influència política i que conjugà l'exercici de l'advocacia amb la condició de «familiar i notari del St. Ofici de la Inquisició». Els esmentats consorts van engendrar quatre fills que van arribar a la majoria d'edat: Narcís, Joan Jeroni (arxiprest de la Col·legiata d'Àger),¹¹

6. Arxiu Parroquial d'Igualada (API), *Libro de matrim[onios] de agosto 1615 febrero 1684*, f. 60, Igualada, 6 de novembre de 1627, casament de Francesc Mateu —fill de Francesc, doctor en Medicina, i Cecília— amb Anna Maria Trias, filla de Jeroni Trias, mercader de la vila de Cervera, i d'Agnès.

7. Era beneficiat de la capella de Santa Caterina de l'església de Santa Maria i el seu enterrament tingué lloc el 9 de febrer de 1716 (API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, f. 10a).

8. COLOMER, Ignasi M.: *Sant'Arcís del mas Jordà*. Igualada, (s. i.), 1976, p. 39. Eulàlia Vallès morí vídua: API, *Libro de óbitos del junio del año 1684 a fin de 1714*, f. 206r, Igualada, 2 d'agost de 1711.

9. Ostentava el benefici del Sant Orient de l'església de Santa Maria. El seu enterrament tingué lloc a la tomba familiar dins l'església parroquial el 21 d'octubre de 1752: API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, assentament núm. 145).

10. COLOMER, Ignasi M.: *Sant'Arcís del mas Jordà*, p. 29.

11. Joan Jeroni Mateu i Mora (1700-1755) va ser, successivament, canonge penitencier de la Seu d'Urgell i arxiprest de la col·legiata d'Àger [vegeu COLOMER, Ignasi M.: «Un prelat igualadí del segle XVIII», *Vida* (Igualada), núm. 71 (1951), p. 8-9]. En el seu testament tancat redactat al mas Jordà el 4 de novembre de 1749 nomenà marmessors els seus germans i el seu nebot: Narcís Mateu i Mora, Vicenç Mateu i Mora, prior de Pinyana, i Francesc Mateu i de Padró, canonge d'Àger. Expressà la seva voluntat de ser enterrat a

Vicenç (també eclesiàstic) i Josepa, que es casà amb el jurista Ramon Subirana i passà a residir a la Fuliola (vegeu la Taula 2 i l'Apèndix 1). L'òbit d'aquest inquisidor es produí al febrer del 1735 i va ser enterrat «dins la dita Igl[ési]a [parroquial d'Igualada], en la tomba de sa casa situada davan lo altar de Sta. Catharina [...]».¹²

El seu hereu, Narcís Mateu i Mora, també va ser doctor en ambdós drets i «familiar i notari del St. Ofici de la Inquisició». Va contreure matrimoni el 1726 amb Francesca de Padró i de Vidal, filla d'una notable família ennoblida de la vila.¹³ Aquest matrimoni va tenir quatre fills que van superar la pubertat: Fèlix, que va ser doctor en Drets; Francesc, que esdevingué canonge de la Col·legiata d'Àger;¹⁴ Narcisa, que professà en l'orde carmelità,¹⁵ i Felícia (vegeu la Taula 2 i l'Apèndix 1). L'òbit de

la col·legiata d'Àger si en el moment de la seva mort encara era arxiprest d'aquesta. Llegà al clergue Joan Mercader, patge seu, «per lo molt bé [que] se aporta amb mi [...]», 300 lliures per fundar-li un benefici «q[u]e tinga congrua», i designà hereus universals dels seus béns la seva mare, Maria Rosa Mora, i el seu germà, Narcís Mateu i Mora, i afegí que aquest darrer heretés la part llegada a la seva mare en morir aquesta, i que, en substitució d'ambdós, el seu hereu fos Fèlix Mateu i de Padró, fill primogènit de Narcís [Arxiu Històric Comarcal de l'Anoia (AHCA), Fons Protocols Notarials, notari Agustí Viladés (llibre de testaments), Igualada, 25 d'agost de 1755, f. 1-7)].

12. API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, f. 132r, enterrament de Francesc Mateu, Igualada, 5 de febrer de 1735. La seva muller, Maria Rosa Mora, el va sobreviure molts anys, atès que morí octogenària, i va ser enterrada el 3 de juliol de 1762 a la tomba de la família a l'església de Santa Maria d'Igualada (API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, assentament núm. 52).
13. Vegeu TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim: Els Padró d'Igualada (1642-1862)*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1976, p. 44 i pàssim. El pare de la núvia, Joan de Padró i de Serrals, li lliurà un dot de 3.000 lliures, que s'havien de pagar de la manera següent: 500 a través de les esposalles, 500 en tres censals —un de 160 lliures acreditat de Jaume Sabater, pagès de Montbui; un altre de 160, dels hereus de Pere i Maria Mata, de la Sala (terme de Jorba); i un tercer de 180, de Josep Sampror, corder d'Igualada—, 1.000 en un altre censal que gravitava sobre el comú del poble de la Selva, 800 mitjançant la donació de dos trossos de terra campa units (de 4 jornals de mula) situats al pla superior de la vila, i 200 en efectiu i per abonar en dos terminis al llarg de dos anys. Els Mateu atorgaren a Francesca un escreix de 1.000 lliures (AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Baró, Igualada, 4 de maig de 1726, f. 174a-180r).
14. Va ser enterrat a la tomba de la família a la capella de Santa Caterina de la parròquia d'Igualada (API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, assentament núm. 27, Igualada, 3 de febrer de 1768).
15. COLOMER, Ignasi M.: *Sant'Arcís del mas Jordà*, p. 20.

Narcís Mateu es produí el 1774.¹⁶ Uns quants anys abans, l'agost del 1767, redactà el seu darrer testament que deixà tancat.¹⁷ Efectuà diversos llegats d'escassa consideració i dotà la seva filla Felícia, que romania soltera.¹⁸ Establí que Fèlix Mateu fos el seu hereu i disposà que, en cas que aquest morís sense descendència, fos substituït, successivament, per «Franc[cisc]o Matheu y de Padró, canonge de Àger, altre fill meu, durant sa vida natural, volent que sols pugua disposar de sinch centas lliuras [...]»; per Felícia Matheu, «filla mia, y ella premorta a sos fills [...]»; per Vicenç Mateu, «prior de Pinyana, mon germà, durant sa vida natural, volent que sols pugua disposar de sinch centas lliuras [...] y mort est [...] Josepha Sobirana, de La Fuliola, y ella premorta a sos fills [...] y no tenint fills sols pugua disposar de sinch centas lliuras [...]». Si es produïa aquest darrer supòsit, indicava «que los meus béns llibres —cosa que implica que considerava que part del seu patrimoni estava vinculat per un

16. Narcís Mateu (API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, assentament núm. 5, Igualada, 14 de gener de 1774) va ser enterrat a la tomba familiar de la capella de Santa Caterina de l'església parroquial de Santa Maria. Era vidu des de feia anys, atès que la seva muller, Francesca de Padró, va ser enterrada, també, a la mateixa tomba el 7 de febrer de 1749 (assentament núm. 4).
17. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Viladés, Igualada, 20 de gener de 1774, f. 50-55. En aquest testament establí que se li dediqués la celebració de centenars de misses, que volia ser enterrat a la sepultura de la família dins l'església parroquial de Santa Maria i que els marmessors de les seves últimes voluntats fossin: Vicenç Mateu, prior de Pinyana, germà seu; Ramon Subirana, advocat de la Fuliola, cunyat seu, i els seus fills Francesc Mateu, canonge d'Àger, i Fèlix Mateu, doctor en Dret.
18. *Ibidem*. Deixà al seu fill Francesc, canonge, 100 lliures; a la seva filla Narcisa, religiosa carmelitana, 5 lliures; a l'hereu de la seva tia Maria Eulàlia Valls, Francesc Jorba, d'Esparreguera, la meitat d'un censal de 100 lliures del qual era creditor; a l'Hospital de Pobres i Malalts d'Igualada, 10 lliures; per als vidres del cambriol de Nostra Senyora de Montserrat, 30 lliures; a la sagristia de la capella del Sant Crist de la parròquia, 10 lliures; a la capella de la Guia, 10 lliures, i a la pia almoïna dels presos pobres de Barcelona, 60 lliures. Pel que fa a la seva filla Felícia, disposà que «en fet matrimoni carnal se li sian donadas quatre mil lliuras ab sas avaxiar y robas corresponents [...]»; y en fet de matrimoni spiritual, li deixo y llego lo dot y demás apèndices que se ajustarà mon hereu; y en cas que la dita Felícia no contrague un ni altre dels sobredits matrimonis, si que quede en celibat, vull que mon hereu la mantinga en casa sana y malalta ab tota decència y gastos de vestir y calzar [...] donant-li per gastets se li oferescan quiscun any quinze lliures [...]. Si emperò (lo que Déu no permetia) venia en discòrdia ab mon hereu que no pogués habitar en sa companyia, vull y man al dit mon hereu que hage de donar a dita Felícia decent habitació y pagar-li quiscun any cent sinquanta lliuras [...] y a més li donarà sis quarteras de forment y un quarto de tosino també quiscun any [...].»

fideïcomís— valen moltes mil lliuras com tinch explicat en un dels llibres majors de casa [...]» es dediquessin a fundar dues capellanies dotades d'una renda anual de 160 lliures —vinculades als altars de Santa Caterina i de Sant Llorenç, de Santa Maria d'Igualada— i que el que sobrès «sia per los PP de col·legi de la Escola Pia de Igualada [...]».

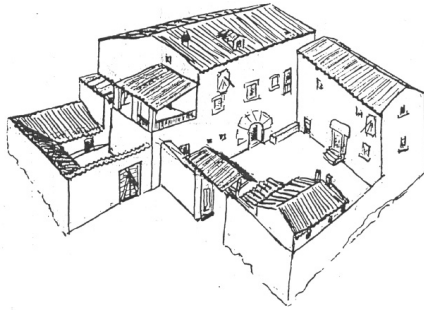
La continuïtat de la nissaga entrà en una fase crítica arran de la mort de Fèlix Mateu, solter, pocs mesos després de la del seu pare.¹⁹ Al maig del 1774 dictà testament «detingut en lo llit de malaltia corporal de la qual temo morir [...]» i nomenà marmessors de les seves últimes voluntats els seus oncles Ramon Subirana, de la Fuliola, Vicenç Mateu, prior de Pinyana, i Josep de Padró. La qüestió del seu enterrament —a la tomba familiar de l'església parroquial—, la deixà a les mans de la seva germana Felícia, «que penso no serà escassa en fer celebrar missas y sufragis [...]». En aquest acte, indicava que «vull i man, que los llegats, que dit Dr. Narcís Matheu y Mora [...] en son últim y vàlido testament [...] sian complerts en la conformitat que ell manà [...]» i instituïa Felícia hereva universal dels béns «que sian y a mi me pertanyon y espectan [...]».²⁰ Una altra vegada, doncs, s'al·ludia de manera implícita al fet que part del patrimoni familiar estava subjecte al compliment d'un fideïcomís.

La mort del seu germà obligà Felícia a fer inventari de tots el béns mobles i immobles que constituïen el patrimoni de la família.²¹ La prolixa descripció del mobiliari, la roba i les joies existents a la casa pairal dels Mateu —localitzada al carrer de l'Argent, a Igualada— posa de manifest la riquesa acumulada per aquest llinatge, que posseïa un considerable patrimoni immobiliari constituït per cases i solars, un hort i una adoberia a Igualada, diverses vinyes i trossos de terra als termes d'Òdena i de Montbui, masos als termes de Jorba i Querol, així com un considerable capital invertit en censals. És sorprenent l'existència, a la casa del carrer de l'Argent, d'una biblioteca que tenia 759 volums, xifra insòlita per l'època. En realitat, es tractava de dues biblioteques que s'havien ajuntat: d'una banda, la de Joan Jeroni Mateu (exarxiprest d'Àger), composta de 432 volums, i de l'altra, la de la casa Mateu, composta de 227. La pràctica totalitat dels llibres eren obres de referència i manuals de dret civil i canònic

19. API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, assentament núm. 35, Igualada, 18 de maig de 1774. Fèlix Mateu va ser enterrat també a la tomba familiar de l'església parroquial de Santa Maria.

20. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Viladés, Igualada, 12 de maig de 1774, f. 58a-59a.

en llatí. Entre aquests, hi havia diverses edicions de les *Constitutions de Catalunya* (les estampades el 1586, el 1704 i el 1706) i una de *Las siete partidas*, d'Alfons X de Castella. La presència de novel·la i teatre era escassa —limitada a algunes obres de Cervantes, Calderón de la Barca, Quevedo, Gracián...—, i hi havia, a més, algun llibre dels clàssics grecolatins (Ciceró...). En l'exhaustiu inventari d'aquest patrimoni bibliotecari sorprèn la presència d'un opuscle rar i curiós —tenint en compte que el tarannà de la família era molt allunyat del món del comerç—, titulat *Tarifa dels preus de telas...*²² Sigui com vulgui, pels mateixos motius tampoc no és estranya la total absència d'obres d'economia política, agronomia i filosofia —d'autors espanyols, francesos o anglesos— que van ser emblemàtiques del segle de les Il·lums. Sembla evident que la intenció de l'hereva d'aquesta important biblioteca era vendre-la al més aviat possible; tant és així que el notari que féu l'inventari indicà respecte a una part dels llibres propis de la casa que «tots estos que los més pasan de dos cents any[s], per vells y mal tractat valdran molt poch», i més endavant es referí a «varios llibres y breviaris molt derrotats y invendibles». I així va ser, perquè en l'inventari que s'efectuà, el 1803, arran de la seva mort en el casal dels Mateu, ja no hi havia llibres, excepte breviaris i algun altre de caràcter religiós.

Gràfic I. Mas Jordà, terme de Jorba

Font: COLOMER, Ignasi M.: *Sant'Arcís del Mas Jordà*. Igualada: [s.i.], 1976, p. 37.

21. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Viladés, Igualada, 6 de juny-12 de juliol de 1774, f. 150a-172a.

22. *Ibidem*, f. 150a-172a.

Un altre apartat de l'inventari que posa de manifest el relleu social i la riquesa material d'aquest llinatge és el que fa referència a la considerable quantitat de plata i or obrat que posseïa. Respecte als objectes de plata: «una palangana ab son gerro», «una escupidora», «dos sotacopes grans y una de petita», «sis candeleras, los dos grans y los quatre regulars», «un daller ab son saler, pebrera, sucrera, vinagrera y oliera ab son sircol y àguilas sobre lo saler», «una palmatòria», «tres piquetas de posar aigua benheïda», «vint-y-un cubert entre culleras y forquillas», «un cullí gran», «dos [?]», «dos safatas», «divuit marcelinas guarnidas», «un saler», «unes sivellas», «dos parells de botons y un relotge» i «una capsa de fil y grana de perpentas». Un argenter de la vila certificà que el conjunt d'aquestes peces pesava 650 unces. Els objectes d'or eren: «diferents pessas de or y perlas que consisteixen en dos sogillas», «una pesa de perles, un culleret ab perlas dos joyas de agnus ab vidres, que entre perlas y or juntas pesan nou onsas», «anell de or ab diset esmeraldes», «una creu de diamans ab un montan de tres diamans» i «un collaret de perlas petites».

La família també tenia, com ja s'ha dit, un patrimoni immobiliari considerable. En aquest inventari es consignà que a Igualada posseïa —a banda de la casa pairal del carrer de l'Argent— dues cases acabades, tres en construcció i cinc pallisses (on hi havia una era) al carrer de Sant Simplicí; un hort amb una casa d'hortolà i una adoberia al costat del rec; al terme d'Òdena, quatre trossos de terra de «vinya y oliveres plantada» i «campa», que en conjunt sumaven dinou jornals de mula; al terme de Montbui, cinc trossos de «vinya plantada» i «vinya i olivera», que sumaven uns altres vint jornals; al terme de Jorba, els masos Jordà (vegeu el Gràfic 1) —amb dues masoveries annexes dites Vilaseca i Masraell— i de Sant Genís, i al terme de Querol, el mas Baldric, que comprenia una masoveria anomenada Jesús. El patrimoni familiar es completava amb un total de vint-i-set censals que representaven un capital de 4.587,98 lliures i el rèdit del 3% dels quals significava un ingrés anual de 137,63 lliures. Però es tractava d'una renda que en molt casos era difícil de cobrar, atès que en alguns d'aquests casos «se estan deben moltas pensions [...]» o bé «no se sap lo que deu de pensions [...]» (vegeu la Taula 3).

En el curs del quart de segle llarg que Felícia Mateu de Padró (1774-1803) va ser titular del patrimoni, aquest es conservà relativament íntegre. La comparació amb l'inventari que s'efectuà el 1803 arran de la seva mort permet constatar que la impressionant biblioteca havia estat alienada, que s'havien venut alguns dels trossos de terra del terme de Montbui i que tres de les cases i els solars (o pallisses) del carrer de Sant Simplicí havien estat

cedides en establiment.²³ Per contra, el capital invertit en censals i debitoris no havia minvat, i la quantitat de joies i objectes d'or i de plata s'incrementà, segons tots els indicis.²⁴ La vida de Felícia durant aquests anys —convertida en una beata impenitent i rodejada d'una constel·lació de clergues— es caracteritzà per un sostingut dispendi en el finançament de tota mena de funcions religioses, obres de caritat, petites deixes a les esglésies dels Dolors i

23. En l'inventari del 1774, els trossos de terra cedits amb parceria o rabassa morta localitzats al terme de Montbui sumaven 19 jornals, i en el del 1803, només 12,5 jornals (vegeu AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Viladés, Igualada, 6 de juny-12 de juliol de 1774, f. 150a-172a, i notari Martí Puigdollers, Igualada, 29 de març-14 d'abril de 1803, f. 112a-124r).
24. En l'inventari del 1803 es consigna l'existència en el patrimoni familiar de les següents joies i objectes de plata obrada: «uns collarets de perlas finas ab una creu d'or ab pedras blancas», «una pesa petita de porcellana ab una guarnicinet de or», «un relicari ab guarnició de plata ab or de S. Jph de Calasans autenticat», «tres soguilllas, las dos de or y la altre de plata sobre dorada», «una medalla o reliquiari sobre dorat, que a la una part hi ha una imatge de St Antoni y a la altre la adoració dels [...] Reys», «una pesa de or guarnida de diamants y rubins que hi ha esculpit un S. Christo», «altre pessa de or guarnida de diamans y rubins ab la adoració dels SS Reys», «un collar de or guarnit de perlas ab una creu de diamants naturals, o aparents», «dos anells de or, lo un ab una pedra verde de esmeralda y altre més petit ab una pedra violada», «un llas de or, tot guarnit de pedras violadas», «una creu, o pectoral de or guarnit de esmeraldas», «altre anell de or guarnit tot de esmeraldas», «una pesa, o agnus de or en la una part del qual se troba impresa una imatge de Maria Sant[íssim]a», «dos pesas de or que estan agafadas ab un tafetà vermell totas guarnidas de perlas», «dos arracadas de or petitas, guarnidas de diamants aparents o verdaers, y un llaset de tres pedras, tot encastat en plata», «una venera de Inquisidor de or», «uns botons petits y molt bells de plata», «unas arrecadas de or de sinch pedras violadas, y un estoix ab un gabinet ab manech de plata», «una salé petit de plata», «quinse cuberts de plata, sens marca», «un cucharon de plata», «sis gavinetes ab mànech de plata», «una forquilla de rustit amb mànech de plata», «dos sota copas de plata, un gerro y una palangana del mateix», «dos safatas de plata y sis candeleros, ab dos canalobres de plata», «divuit marcelinas ab una piqueta de plata», «una escudella y tapadora de plata», «dos sota copas petitas, la una de plata y la altre de aram duarada», «una guarnició o parador per posar a la taula ab dos canadellas, dos pebrinas y salé fet com un àguila, tot de plata», «una palmatòria del mateix», «unas sivelletas, dos botons, una escopidora gran de plata y un reliquiari», «dotse onsas de plata obrada e inservible», «una piqueta de plata», «un potet de plata per posar olors», «una espasa ab punyo de plata», «un calis de plata sobre dorat, un misal ab gafets de plata», i «una piqueta de plata» (AHCA, Fons Registre d'Hipoteques, notari Francesc Raurés, Igualada, 21 de maig de 1803, f. 152r-156a, i Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 29 de març-14 d'abril de 1803, f. 112a-124r).

de l'Hospital de Sant Bartomeu...²⁵ Tot i això, va saber resistir la pressió de les demandes dels eclesiàstics que l'envoltaven i no va alienar ni la plata obrada i les joies, ni tampoc una part significativa del seu patrimoni immobiliari i dels drets reals. Per tant, conservà la vella adoberia a la vora del rec, que tenia cedida en arrendament i que constituïa un element més dels molts béns immobles que li van subministrar les rendes que li asseguraren la subsistència celibatària com a dama extremament pietosa. Era la representant d'un món i d'una classe social sorgits a redós de l'Antic Règim i que estaven a punt d'extingir-se, i que en aquest cas, a causa de la contumaç solteria de Felícia, significaren també la fi de la nissaga dels Mateu.

Taula 3. Inventari *post mortem* de les propietats immobiliàries i dels drets reals deixats per Felícia Mateu, efectuat entre el març i l'abril de 1803

Tipologia	Propietats immobiliàries
<i>Terme d'Igualada</i>	
Casa	casa pairal de la família, situada al carrer de l'Argent.
Hort	«ab sa casa per habitar los hortelans [...]», paratge dels Horts de Baix.
Adoberia	«que dóna al sobre dit hort, situada a la altre part del Rech [...]».
Casa	«ab són portal [...] en los arrebals de dita vila esta vila [...]», carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Pallissa	localitzada al carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Casa	«en los arrebals [...]», situada al carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Pallissa	localitzada al carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Pallissa	localitzada al carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Pallissa	«ab sa hera per bàtrer [...]», localitzada al carrer de la Creu (Sant Simplicí).
Casa	«sita en los arrebals de la expresada vila [...]», localitzada al carrer de Sant Agustí.
<i>Terme d'Òdena</i>	
Tros de terra	«viña plantada», de 2,5 jornals de mula, partida de Can Busqué.
Tros de terra	«campa», de 3 jornals de mula, partida de les Comes.
Tros de terra	«campa», de 3 jornals de mula, partida de Trobadiners.

25. SEGURA, Joan: *Història d'Igualada*, vol. II. Barcelona, Eugeni Subirana, 1908, p. 346, indica que el 1784 Felícia Mateu exercia el patronat de tres beneficis de l'església de Santa Maria: el de Santa Caterina, el del Sant Orient i el de Sant Llorenç. Vegeu, sobre les seves donacions pietoses, CASTELLÀ I RAICH, Gabriel: *L'Escola Pia d'Igualada: Assaig històric*. Igualada, Escola Pia, 2006, p. 109-110. D'altra banda, CARNER, Antonio: «Dª Felícia Mateu y de Padró», *Igualada*, núm. 43 (1942), p. 2, aportà una breu semblança biogràfica d'aquesta dama.

Tipologia	Propietats immobiliàries
<i>Terme d'Òdena</i>	
Tros de terra	«viña plantada», de 10 jornals de mula, dita de Puigcornet.
<i>Terme de Montbui</i>	
Tros de terra	«viña plantada», de 4 jornals de mula, dita vinya de mas Sangolà.
Tros de terra	«viña», de 4 jornals de mula, partida de can Ferrer.
Rabassa morta	vinya de 3 jornals, partida de can Jover, que cultivava Marià Morera.
Rabassa morta	vinya d'1,5 jornals, partida de mas Boneu, que cultivava Joan Mussions.
<i>Terme de Jorba</i>	
Mas	de Sant Genís, «que consisteix en part campa y en part bosquina y algunas rabassas [...]»; a la casa hi havia «una bóta de unas dinou càrregas, buyda [...]».
Mas	de Jordà, «ab sa capella juntam[en]t ab dos altres masos y casas anomenadas Vilaseca la una y Masraell la altre, que se componen la major part de bosch, part campa y part viña [...]». Al mas Jordà hi havia «tot usat»: quatre bótes de cadireta d'unes 18 càrregues cadascuna buides, una conxa, dos llençols, dos coixins i les seves coixineres, una xocolatera d'aram «mitjana», una taula de pi, un banc, una màrrega, un matalàs, sis cadires de color de noguer, sis plats «de pisa» i dos plats de coure. Al Masraell hi havia una bóta de 4 càrregues, buida. Al mas Vilaseca hi havia una bóta de 4 càrregues, buida.
<i>Terme de Querol</i>	
Mas	Baldrich, «junt ab altre mas titulat Jesús, aplevat [...]» a l'anterior, que consistia «la major part bosch, part campa y un poch de viña».
Drets reals	
Pensió (lliures)	Censos
50	que paga Pere Quadres per a l'establiment d'una casa del carrer de Sant Simplicí.
50	que paga Josep Barbosa per a l'establiment d'una casa del carrer de Sant Agustí.
50	que paga Domènec Monfort per a l'establiment d'una casa del carrer de Sant Agustí.
150	suma
Capital (lliures) Censos	
1.000	acreditat del comú de la Selva; pensió: 30 lliures.
50	acreditat d'Anton Galceran; pensió: 1,5 lliures.
50	acreditat de Sebastià Rius, de Sant Tentuli [?]; pensió: 1,5 lliures.
55	acreditat d'Agustí Ferrer, d'Igualada; pensió: 1,65 lliures.
60	acreditat de Miquel Martí, d'Igualada; pensió: 1,8 lliures.
40	acreditat de Jaume Vich, de Mediona; pensió: 1,31 lliures.
60	acreditat de Francesc Russich, de Jorba; pensió: 1,8 lliures.

Capital (lliures)	Censals
180	acreditat d'Anton Gelabert; pensió: 5,25 lliures.
80	acreditat de Francesc Llordella, de Jorba; pensió: 2 lliures i 8 sous.
50	acreditat de Josep Murall, de la Pobla; pensió: 1,4 lliures.
78	acreditat del comú de l'Espelt; pensió: 2,37 lliures.
30	acreditat de Francesc Biosca, d'Igualada; pensió: 0,9 lliures.
50	acreditat de Josep Nin, de la Llacuna; pensió: 1,5 lliures.
100	acreditat de Joan Puig, d'Igualada; pensió: 3 lliures.
35	acreditat de Josep Ferrer, de Puigcamí; pensió: 1,05 lliures.
100	acreditat de Josep Llorens, de Sant Genís (Jorba); pensió: 3 lliures.
30	acreditat de Josep Mas, Mardetas, d'Igualada; pensió: 0,9 lliures.
135	acreditat de Pau Gotier, d'Igualada; pensió: 4,05 lliures.
100	acreditat de Josep Franch, d'Igualada; pensió: 3 lliures.
150	acreditat de Joan Tovella, d'Igualada; pensió: 4,5 lliures.
2.433	suma
Capital (lliures)	Debitoris
2.427	Acreditat de Mateu Boix, de Sant Jaume (Òdena).

Font: AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 29 de març-14 d'abril de 1803, f. 112a-124r.

EL CONTENCIÓS ENTORN DEL TESTAMENT DE FELÍCIA MATEU

L'òbit de Felícia Mateu i de Padró tingué lloc el 16 de març de 1803 a la casa pairal de la família. El seu testament, datat el 28 d'abril de 1802, el lliurà «clos ab hòstia vermella» al notari i es va obrir el mateix dia de la seva mort a instàncies de Josep Tardà, prevere beneficiat de la parròquia de Santa Maria d'Igualada. Felícia designà marmessors de les seves últimes voluntats: el rector de la parròquia de Santa Maria; el rector de les Escoles Pies; l'obtentor dels beneficis de Sant Fèlix Cantalici i de Sant Ramon Nonat, que ella havia fundat; Josep Jorba i Cañadó, pagès d'Esparreguera; el doctor en Dret Josep de Batlle i Alió, ciutadà honrat de Barcelona, i el notari Agustí Viladés i Massaguer.²⁶ Establí que volia ser enterrada a l'església parroquial («en lo vas de mos antepas-

26. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 16 de març de 1803, f. 95a-103r. Vegeu un resum d'aquest testament a GUAL I GODÓ, Victòria: «Un text en el seu context històric: el reglament de l'escola primària femenina fundada a Igualada per Felícia Mateu i Padró (1818)», *Miscellanea Aqualatensia* (Igualada, CECI), núm. 7 (1995), p. 142-143, i també: CASTELLÀ, G.: *L'Escola Pia d'Igualada*, p. 119.

sats)), que «mon fèretro sie portat per vuyt dones pobras congregantes [...] donant-los a cada una una caritat de un duro de plata [...]» i que, a banda dels funerals, se celebressin misses «quantas sie posible [...]» i, després d'aquestes, «mil missas resadas, de caritat [...]». La singularitat del seu testament consistia que ordenà als seus marmessors que —amb l'aprovació del bisbe de Vic— fundessin una causa pia dedicada a la «enseñanza pública de miñonas de esta vila [...] en lo tocant a doctrina christiana, llegir, escriurer, cosir, fer puntes [...]» i destinada a acollir «aquellas que sien més pobres y desamparadas [...]». L'escola estaria a cura de mestres que havien de ser «donas solteras y no casadas [...]», amb una capacitat acreditada «en lo que degan enseñar, [i] una conducta irreprehensible [...]», i les despeses de manteniment d'aquesta fundació procedirien del «diner que tots los anys deurà fer mon hereu [...]». Tanmateix, establí que aquesta obra pia «solament regesquia, mentres no se verificuia la fundació de un convent de monjas [...] anomenadas de la Enseñanza en la Conformitat que se troba en algunas ciutats de Cataluña [...]» i que, quan s'hagués establert, els fons de la fundació es dediquessin a abonar una subvenció de 1.000 lliures anuals i a col·laborar en l'aixecament de la «fàbrica» del convent corresponent.

La motivació que la portà a crear aquesta causa pia va ser evitar que les noies orfes «per sa pobreza estiguia[n] exposada[s] a no tenir la educació christiana que correspon [...]», i en aquest cas «degan acollir-la[s] tant en lo dit convent de monjas, quant estiguia fundat, com en la casa de las mestres (tan quant lo lloch ho permetia) que interinament supliran la falta [...]». L'oferta d'aquest ensenyament quedaria limitat a un nombre proporcionat a la disposició de 300 lliures anuals que es destinava a la manutenció de les acollides, que es podria ampliar —«sempre que lo número de òrfanas [...] sia major q[u]e lo que puga soportar la renta sobre señalada [...]»— si es disposava d'altres donacions pietoses. Per assolir aquesta fita, indicà que els administradors haurien «sempre zelar, que en la manutenció de ditas òrfanas, se procehesca ab la major economia posible, tan[t] en los aliments, com en lo vestit procurant que no·ls faltia lo necessari [...]», i afegí que, a més, convenia «que sian sempre tractadas com a pobres que són de la ínfima clase y de esta manera se conseguirà que ellas apendrin de viurer ab la economia corresponent a son estat [...]». Per tal d'incrementar els ingressos de la fundació, indicà que es dediqués a aquesta finalitat «tot lo que ellas mateixas —es referia a les noies acollides— guañian ab son treball de mans [...]». Per acabar, precisà que l'obra pia s'hauria de fer càrrec del pagament d'un seguit de celebracions, subvencions i prestacions de cai-

re religió²⁷ i que el conjunt dels seus administradors tindrien assignada la remuneració de 100 lliures anuals. La subvenció anual per atendre el conjunt d'obligacions assignades a la fundació, l'establí en 1.800 lliures, que havia d'aportar l'hereu; en cas d'incompliment, els administradors de la causa pia quedaven facultats a «ocupar tots los béns pertanyents a la mia universal heretat [...]».

Un dels principals beneficiaris de l'herència havia de ser Josep Tardà —prevere de la parròquia—, atesos «los molts anys habita en ma casa y specials beneficis he merescut jo de ell, singularment en los molts atxaques que he patit, sinó també per lo bon govern ha tingut en ma casa y béns [...]». Li deixà: el dret a una habitació «decent» a la seva casa del carrer de l'Argent; l'usdefruit d'una casa i un hort que tenia prop de la riera; una renda anual de 8 quarteres de blat i 8 càrregues de vi, «tot bo y bebedor y las bótas necesàrias par sa conducció [...]»; la tercera part del parament de «ma casa», amb molts objectes de plata, i per acabar, una peça d'or guarnida de perles juntament amb una altra de petita a fi que en fes l'ús que «li tinch comunicat [...]». Llegà, a més, un seguit de petites quantitats a familiars, fillols, amigues i minyones.²⁸ Per

27. Les quals consistiren a: costejar una «atxa de cera» per acompanyar el viàtic de la parròquia «conforme disposaren mos antepasats y jo he observat en tot lo temps [...]»; celebrar cada any un funeral aniversari per Fèlix Mateu, «mon difunt germà», i un altre per ella mateixa, amb l'assistència dels administradors de l'obra pia, que repartirien 25 lliures «entre las casas més necesitadas [...]», i un cant d'absoltes el dia dels difunts, en què també es donarien als capellans «una coca de valor dos sous y altre de valor un sou per quiscunt dels escolans [...]»; pagar anualment 50 lliures al col·legi dels escolapis durant la vida del prevere Josep Tardà i, després de la seva mort (de Felícia Mateu), unes altres 65 (en total, 115 anuals) per a l'exposició del sagrament durant un determinat nombre de dies a la seva església, així «com també en satisfacció de tots o qualsevols drets que dits PP. Escolapis pogessen pretendrer sobre mos béns, volent que sia de ningun valor esta mia disposició, en cas que ells no se acontentassen de ella [...]»; distribuir anualment 100 lliures «als pobres que habent estat malalts en lo Hospital [...] y habent estat ja despedits de ell estaran encara convalescents y no tindran forsas per treballar [...]», per tal de donar-los 1 pesseta, 7 sous i 6 diners diaris; donar a la comunitat de preveres de la vila, per cada extremunció i capellà, 1 sou, però destinava a aquesta atenció un màxim de 50 lliures anuals, i, finalment, atorgar a Càndida de Padró —monja de les Magdalenes de Barcelona— una pensió de 30 lliures l'any.

28. El repertori és força extens: a Rosa Murt, 50 lliures; a Rosa Gueriguat, donzella, 75 lliures, que havia de cobrar en el moment de casar-se; a Josepa Esteva (muller de Ramon Marsal), 25 lliures; a les minyones actuals, 10 lliures a cadascuna, i a les que havia tingut des del maig del 1774, 4 lliures, també a cadascuna; a Felícia (muller de Ramon Baliu), 15 lliures; a Rosa Monrós, 6 lliures; a Maria Àngela (muller de Martí Franch),

acabar, designà hereu universal de tots els seus béns mobles i immobles Josep Jorba i Cañadó, d'Esparreguera, «descendent de la mia casa, a sos hereus y successors [...]», seguint el dret de primogenitura i imposant-los el fideïcomís que no «pugan may en ningun temps alienar finca alguna de esta herència [...]». El destinatari de l'herència quedà obligat a pagar, en el termini de quinze dies, les esmentades deixes; a lliurar anualment, una vegada aprovada la fundació de l'obra pia, 1.800 lliures als seus administradors, i a fer-se càrrec del manteniment de la capella de Santa Caterina de l'església parroquial, per la qual cosa havia de posar «oli a la llàntia per cremar tots los dias festius, y totas les funcions que's fan de nit [...]».

Enterrada Felícia, el 18 de març de 1803, el notari Puigdollers llegí el testament a casa de la difunta en presència de Josep Jorba, que quedà advertit de la necessitat de registrar-lo.²⁹ Els dies anteriors, 16 i 17 de març, Jorba havia pres possessió, successivament, del mas de Sant Genís, de terra «part campa y part bosquina y algunas rabassas mortas [...]» i del mas Jordà, «ab dos altres masos y casas anomenadas Vilaseca la una i Masraell la altre, que se compon la major part de bosch, part campa y part de viña [...]», ambdós al terme de Jorba, i del mas Baldrich, «junt ab altre mas titulat Jesús aplevat y unit a ella [...], que consisteix la major part bosch, part campa y un poch de viña [...]», al terme de Querol.³⁰ Uns quants dies després, Josep Jorba acceptà formalment l'herència i s'obligà a «cumplir totas las disposiciones en lo predit testam[en]t contengudas, des de la primera línea [...] a la última [...]»,³¹ i tot seguit es procedí a inventariar tots els béns mobles, immobles i drets reals que constituïen el llegat.³²

6 lliures; a Magina (muller de Marià Mata), 10 lliures; a Fèlix de Batlle i Tarragona, 75 lliures; a les filles d'Antoni Marià de Padró, és a dir, Càndida i Antònia, 100 lliures a cadascuna, que havien de cobrar en el moment de casar-se; a les filles de Francesc Jorba, veïnes de Tàrrega, 200 lliures que s'havien de repartir, i al fill de Margarida (muller de Josep Copons), 25 lliures, que havia de cobrar en el moment de casar-se.

29. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 18 de març de 1803, f. 103r-104a.

30. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 16 de març de 1803, f. 104r-106r.

31. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 22 de març de 1803, f. 108r-109r.

32. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 29 de març-14 d'abril de 1803, f. 112a-124r.

Tanmateix, el testament de Felícia Mateu va ser recorregut davant la Reial Audiència pel lletrat Raimon Barba i Torrent, veí de Vilafranca del Penedès,³³ que al·legà que aquella no podia disposar dels béns que havia heretat dels seus besavis Josep Mateu i Eulàlia Vallès (vegeu la Taula 2), ja que aquests havien imposat un fideïcomís en cas que algun dels seus successius hereus morís sense descendència, com havia succeït en el cas de Felícia. Al juny del 1803, oberta la causa, van ser citats a declarar els marmessors de les seves últimes voluntats, «en consideración a que estos albaceas tienen particular interés en la presente causa, como q[u]e a ellos toca defender la libertad de la citada Felicia [...]».³⁴ Paral·lelament, Felícia Jorba —vídua de Domènec Devesa i veïna de Manresa— també impugnà aquest testament al·legant idèntics motius que Barba.

En un fullet publicat per un lletrat contractat per Felícia Jorba es detallen les causes de la impugnació. En primer lloc, es puntualitzava que eren d'obligat compliment dins l'ordre jurídic vigent les disposicions «que se hacen en las cartas dotalas [...]. Supuesta esta incontestable verdad, ha de entenderse precisamente excluido, el poderse en los testamentos explicar, e interpretar, lo que se entendió en una donación. El permitirlo, sería abrir un camino, para [...] destruir los donadores por medio de sus últimas voluntades, la validad, y subsistencia de su anterior contrato [...]».³⁵ És més, s'argumentava que el pare de Felícia —Narcís Mateu i Mora— acceptà l'existència d'un fideïcomís en l'herència rebuda del seu pare, i que la «prueba de dicha adquisencia, y voluntaria sujeción al gravamen, no ha de buscarse precisamente, en no haber reclamado el nombrado Doctor Narciso [...], contra el testamento del referido su padre Doctor Francisco [Mateu i Vallès] [...]», sinó també i, fonamentalment, en el fet que «en el suyo de fecha de 20 Agosto de 1767, reconoció que parte de sus bienes eran vinculados [...]».³⁶

33. Vegeu un apunt biogràfic de la família Barba a ARNABAT MATA, Ramon: *Manuel Barba i Roca (1752-1824): Entre l'humanisme i la Il·lustració*. Vilafranca del Penedès, Edicions i Propostes Cultural Andana, Consell Comarcal de l'Alt Penedès, 2006, p. 38-44.

34. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Martí Puigdollers, Igualada, 27 de juny de 1803, f. 177r-179a.

35. Cf. *Jesús, Maria, Josef: Manifestación legal del derecho que asiste a Felicia Devesa y Jorba, viuda, vecina de la ciudad de Manresa, en el pleyto que sigue contra Joseph Jorba, vecino de la villa de Esparraguera, Raymundo Barba, vecino de la villa de Vilafranca del Penedès, y otros, en la Real Audiencia*. Barcelona, Cía. de Jordi, Roca y Gaspar, 1805, p. 18.

36. *Ibidem*, p. 11.

La imposició d'aquest fideïcomís va ser confirmada per Francesc Mateu i Vallès (avi de Felícia), atès que en «su último y válido testamento, que ordenó en 7 de julio de 1719, [...] se lee, que muriendo todos los que expresó, en el modo que se ha verificado, hizo heredero universal (éstas son sus idénticas y formales palabras) al *pariente proximior suyo que se hallase en aquel tiempo y ocasión*; la qual qualidad en tiempo de la muerte de la dicha Felicia Matheu [...], se verificaba en Felicia [Jorba de] Devesa [...], y en Raymundo Barba [...]» (vegeu la Taula 2). Per tant, requeia en Felícia Jorba el dret de «venir [...] a la sucesión de dichos bienes, incluidos los que el testador había heredado de sus padres, o sola, o a lo menos junto con el indicado Raymundo Barba [...]».³⁷ En aquest dictamen es reconeixia que «el testador el Doctor Francisco [...], en los demás grados de substitución, únicamente habló de una persona [...]» i es deixava constància, a més, que «privó a los frayles o clérigos, de poder disponer, de más de quinientas libras, lo que probaría qual sería su deseo, de que la herencia se mantuviese íntegra, y no se repartiase entre muchos [...]», d'acord amb «las costumbres de su país, en el qual, se aborrece la división de los bienes [...]».³⁸ L'autor d'aquesta *Manifestación* feia esment que la demanda de Raimon Barba invocava «precisamente radicar en uno solo, la sucesión a dicha herencia [...]» i que «la voluntad del Doctor Francisco [...], habría sido, el que baxo el nombre de *pariente proximior* [...] llamar aquel que tuviese la calidad de masculinidad, con preferencia a los que fuesen hembras, queriendo deducir de ahí, que hallándose, él [Raimon Barba] constituido en dicha calidad, y no teniendo Felicia Devesa [...], sino la de hembra, debería excluir a esta [...]».³⁹ Per contra, s'observa que, atenent literalment el mandat de *proximior pariente*, Felícia Jorba havia de tenir preferència en l'herència pel fet que havia nascut abans que Barba.

En definitiva, efectuades aquestes consideracions, el dictamen conclouïa que «en el Doctor Francisco Matheu [...], residió la libertad de disponer de sus bienes, en los quales se hallaban incluidos, los del Doctor Josef i Eulalia Matheu [el seus pares] [...], instituyendo al Doctor Narciso [...], pudo imponerle el gravamen que le impuso a favor del *proximior pariente* que llamó a su sucesión, e imponerle a los de otros

37. Cf. Jesús, Maria, Josef: *Manifestación legal del derecho que asiste a Felicia Devesa y Jorba, viuda, vecina de la ciudad de Manresa...*, p. 33-34.

38. *Ibidem*, p. 47.

39. *Ibidem*, p. 41.

grados; de que en virtud del llamamiento predicho del proximator pariente debe venir Felicia Devesa [...], a la indicada sucesión, o sola y con preferencia a Raymundo Barba [...], o a lo menos y subsidiariamente junto con éste [...].⁴⁰ Per acabar, s'argumentava que Josep Jorba no tenia cap dret a l'herència de Francesc Mateu, però sí que l'hauria tingut el seu pare «si en el tiempo en que se habrió la puerta a dicha sucesión, por razón de la muerte de Felicia Matheu [...], hubiese existido Francisco Jorba [...]».⁴¹ En aquest sentit, s'indicava que en els capítols matrimonials de Josep Mateu i d'Eulàlia Vallès es disposava que, en cas que el seu hereu morís sense descendència, seria substituït pels «mas propinquos parientes respective de dichos donadores [...]» i que Josep Jorba «con relación a ellos, se halla en el tercer grado [...]».⁴²

L'autor d'aquest dictamen precisà que la «nulidad del testamento de Felicia Matheu [...] constituye uno de los objetos de este alegato [...]» i que aquesta demanda tenia el fonament jurídic que s'acaba d'exposar. Tanmateix, no s'estigué d'assenyalar que el testament de Felícia Mateu presentava defectes de forma inquietants. El jurista exposà respecte a aquesta qüestió que es tractava d'un «testamento [...] que lleva el carácter de suplantación, una vez que su firma que se pretende puesta secretamente, incluye palabras, letras y dicciones, que no son iguales, a las que se hallan continuadas, en la firma que puso indudablemente dicha testadora, en carpeta del auto de su entrega [...]».⁴³ I recordà que el pèrit cal·lígraf requerit per la Reial Audiència per tractar de determinar si la signatura havia estat falsificada no havia contestat «si según su parecer, eran o no de distinta mano, y puño las indicadas firmas [...]» i s'havia dedicat a «formar conjeturas, sobre lo que dice era regular que se hubiese hecho y no se hizo, si hubiese querido suplantarse la firma del indicado testamento [...]».⁴⁴

40. Cf. *Jesús, Maria, Josef: Manifestación legal del derecho que asiste a Felicia Devesa y Jorba, viuda, vecina de la ciudad de Manresa...*, p. 57.

41. *Ibidem*, p. 40.

42. *Ibidem*, p. 22.

43. *Ibidem*, p. 54-55.

44. *Ibidem*. Els dubtes sobre l'autenticitat del testament eren raonables, perquè «no podrá dexar de estimarse tal, un testamento ordenado por una muger tan varia, que en un breve espacio de tiempo, entregó al escribano tres testamentos distintos del que se trata; hecho en una ocasión, en que se hablaba de modo que era difícil entenderla, y formado con tanta cautela, que se encargaba el mayor secreto, a los que eran testigos

EL REPARTIMENT DE L'HERÈNCIA

La sentència de la Reial Audiència de 18 d'abril de 1806 acabà declarant Raimon Barba i Felícia Jorba hereus universals de manera indivisa dels béns de Francesc Mateu, «comprehendiendo en ellos los que le donaron sus padres Dr. Josep y Eulalia Vallés [...]», i atribuí a Josep Jorba l'herència de «las reservas que se hicieron en las cartas dotales de su d[ic]ho hijo [Narcís Mateu], y también se le adjudicaron los bienes libres de Felícia Mateu [...]». Els recursos interposats per Jorba van ser desestimats i la sentència va ser confirmada el 18 d'octubre del mateix any. Consegüentment, s'aixecà «el sequestro de los bienes inmuebles y censos que fueron de las herencias expresadas a favor de Barba y de Devesa y de los muebles y alajas a favor de Jorva [...]».⁴⁵ Els nous titulars dels béns immobles i els drets reals de l'herència decidiren dividir-los, en part perquè consideraren que l'administració en comú «no es favorable a la conservación y mejora de d[ic]hos bienes [...]» (vegeu la Taula 4).⁴⁶ Tanmateix, Raimon Barba i Felícia Jorba acordaren que subsistissin com a propietat indivisa l'hort cedit en arrendament i situat sota el rec⁴⁷ i «las tenerías, casas, censos, censales y demás pertenecientes a d[ic]ha herencia [...]», immobles localitzats a Igualada i cedits a arrendataris i llogaters. Per acabar, van convenir que Raimon Barba assumiria

formado con tanta cautela, que se encargaba el mayor secreto, a los que eran testigos del auto de su entrega; un testamento escrito por uno de los legatarios, contenido de unas mandas exorbitantes, y en el qual se halla agraciado el presbítero Josef Tardá, al qual la testadora había dicho, a personas de confianza, poco antes de la ocasión en que se supone haberle hecho, que nada quería dexarle; un testamento apostillado con apostillas, que no son expresamente salvadas, y tiene ciertas llamadas, que no se sabe de quien son autorizadas [...].

45. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Concordia hecha y firmada entre D. Josef Ant[oni]o de Padró, D. Félix de Batlle, D. Antonio Amigó y D. Buena-ventura Jover en calidad de albaceas de Dª Felicia Mateu de una parte y el de D. D. Manuel de Barba, de la otra* (en poder del notari Antoni Fortuny, Igualada, 23 de juliol de 1817).

46. Col·legi de Notaris de Barcelona, Arxiu Històric de Protocols (CNBAHP), notari Baltasar Oliveras i de Plana, Barcelona, 26 de maig de 1808, f. 93a-96a.

47. En aquesta època, l'hort limitava, a l'est, amb el de Raimon Riera; a migdia, amb el riu Anoia; a ponent, amb un camí, i a tramuntana, amb el rec. I, pel que fa al seu aprofitament, els nous propietaris acordaren que Domènec Devesa «pueda tomar de la referida huerta la verdura necesaria para el abasto de su familia, mientras habite en la villa de Igualada [...]».

el patronat dels beneficis fundats a l'església de Santa Maria d'Igualada sota l'advocació de Sant Orient i Santa Caterina i que Felícia Jorba es faria càrrec dels beneficis de Sant Llorenç i Santa Eulàlia, que ostentaven els preveres Ramon Estruch i Josep Tardà, respectivament. Els dos cohereus pactaren, a més, que compartirien el patronat de la capella de Santa Caterina de la mateixa església i de la causa pia fundada per a la seva il·luminació. Per acabar, decidiren assumir, a parts iguals, tots els deutes existents sobre els béns de l'herència dividits i les càrregues que hi havia sobre els immobles de propietat indivisa que subsistien.

Taula 4. Repartiment entre Raimon Barba i Felícia Jorba dels béns heretats de Francesc Barba i Maria Rosa Mora per la sentència de la Reial Audiència d'abril de 1806

Valoració (lliures)	Béns assignats a Raimon Barba
10.700	masos Baldrich i Jesús i hort de Querol, tot al terme de Querol.
1.600	peça de terra dita Puig Cornet, al terme d'Òdena.
475	peça de terra dita Trobadiners, al terme d'Òdena.
900	tros de terra dita Sangolà, al terme de Montbui.
400	tros de terra dita can Jover, al terme de Montbui.
400	tros de terra dita Hermot, al terme de Montbui.
14.475	suma
Valoració (lliures)	Béns assignats a Felícia Jorba (vídua de Domènec Devesa)
10.335	masos Jordà, Forn, Alzinetes i Masraell, al terme de Jorba.
2.600	mas de Sant Genís, al terme de Jorba.
300	peça de terra dita les Comes, al terme d'Òdena i que limitava, a migdia, amb terra d'Antoni Franch.
430	peça de terra dita can Busqué, al terme d'Òdena i que limitava, a ponent, amb el camí de Can Busqué.
430	peça de terra dita can Ferrer, al terme de Montbui.
430	peça de terra dita mas Boneu, al terme de Montbui i que limitava, a tramuntana, amb el camí d'Igualada.
14.525	suma

Font: Col·legi de Notaris de Barcelona, Arxiu Històric de Protocols (CNBAHP), notari Baltasar Oliveras i de Plana, Barcelona, 26 de maig de 1808, f. 93a-96a.

Tot i això, el contenciós semblava que podia perllongar-se, atès que Josep Jorba interposà un recurs davant del Real y Supremo Consejo de Castilla. La continuació d'aquest plet no interessava als marmessors de l'obra pia fundada per Felícia Mateu i acabaren exigint a Jorba «que pro-

curase cumplir las pías disposiciones de la testadora o renunciase la herencia. A lo que respondía éste que según lo ordenado por la misma testadora [...] no estaba obligado a pagar mayores cantidades de las que anualmente resultasen de la herencia [...].⁴⁸ Mentrestant, la Reial Audiència s'hagué d'ocupar de la qüestió de la renovació dels membres de la marmessoria creada per Felícia Mateu —que «nombró por sus albaceas a tres ec[le]siás[ticos] y tres seglares [...]»—, atès que per mitjà de la interlocutòria de 13 d'octubre de 1804 havia disposat la destitució dels eclesiàstics i també de Josep Jorba per «tener graves contextuaciones sobre la misma testamentaria [...]». El 13 d'agost de 1816, els que quedaven (Josep Antoni de Padró i Fèlix de Batlle) indicaren que no podien assumir tots sols la tasca esmentada i insinuaren que serien persones idònies per ocupar les vacants Antoni Amigó i Bonaventura Jover. L'instructor comunicà la proposta a tots els implicats en el contenciós i obrí un període d'informació pública respecte a aquesta qüestió. El 23 de novembre de dit any, testificà Baltasar d'Olzinelles —advocat de la Reial Audiència—, que digué que coneixia Amigó i Jover i que «el primero a más de la fábrica de sombreros que tiene en d[ic]ha villa, sabe posee cerca de la misma una heredad bastante pingüe y que a más una huerta de bastante consideración en su precio sita en la propia villa [...]» i el segon «a más de grande fábrica de paños y un huerto y casa en la expresada villa, posee molinos papeleros entre el término de Igualada y Capellades [...]». Tot seguit, declarà Nicolau Tous, comerciant, en idèntics termes. Escoltades les declaracions, el fiscal manifestà que no veia cap inconvenient que els esmentats Amigó i Jover ocupessin els càrrecs de marmessors de l'herència de Felícia Mateu, i el 4 de desembre quedaren formalment nomenats per la Reial Audiència.⁴⁹

L'estira-i-arronsa entre Jorba i aquests marmessors prosseguí: els darrers no sols demanaren a Jorba que «renunciase d[ic]ha herencia, sino también que les diese cuenta del inventario que tomó de los muebles y alajas de que se había incorporado [...]». El demandat es defensà al·legant que havia fet moltes despeses «en la enfermedad, funerales y algunas mandas [h]echas por la testadora; que faltaban muchos muebles que se habían perdido en los diferentes saqueos [h]echos en la villa de

48. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Concordia firmada entre el Ap[odera]do de Dn José Jorva, y el Ap[odera]do de los albaceas de Dª Felicia Matheu y de Padró* (en poder del notari Baltasar Oliveras, Barcelona, 6 de desembre de 1816).

49. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Nombramiento de albaceas*.

Espa[r]raguera durante la última guerra, particularmente de los más preciosos [...]». Però, finalment, claudicà i accedí a signar una concòrdia en què «renuncia a favor de los [...] albaceas la herencia que fue de la espresada Felicia Matheu [...]», però no «el albaceazgo o el empleo de albacea [...]». Els marmessors acceptaren la cessió i adquiriren el compromís de no demanar «cuenta alguna del inventario que aquel tomó de los muebles y alajas [...]», alhora que el declararen «absolutamente libre de la obligación por él [...] contrahida e impuesta por la referida testadora [...]».⁵⁰

Els marmessors es trobaren, aleshores, amb la dificultat d'establir la magnitud de l'herència acreditada per Jorba, «porque no era fácil justificar cómo correspondía el valor de las mejoras hechas por Felicia Mateu y su padre Dn Narciso Mateu, ni en qué cantidad habían quedado mejorados los edificios. Era también difícil justificar qué censos eran los que habían éstos redimido, y quién los había creado. Muy dudosos los d[e]r[ch]os de legítima y trebeliánica⁵¹ que había pedido Jorva [...]». En major manera, perquè els hereus de Francesc Mateu al·legaven que «algunas de las obras eran de conservación y otras inútiles y que no era cierto que fuesen nuevos todos los edificios de que hablaba Jorva: Que algunos muebles y alajas que se hallaban en poder de éste eran de la herencia del Dr. Franc[isc]o: Que no constaba que el Dr. Narciso ni Felicia hubiesen comprado pieza alguna de tierra, y que si se hallaba alguna nota que el Dr. Narciso era heredero de Gerónimo Matheu y Tria[s], y q[u]e de la herencia de este era el campo de las Comas [...]». Mentrestant, la mort de Raimon Barba comportà que el succeís el seu hereu Manuel Barba i Roca, conegut jurista i, sobretot, destacat agrònom. Esdevingué un entusiasta promotor de l'expansió del conreu de la patata i la seva apologia dels avantatges del tubercle americà determinà que fos conegut com el «Dr. Patata».⁵² Sigui com vulgui, aquest

50. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Concordia firmada entre el Ap[oder]ado de Dn José Jorva, y el Ap[oder]ado de los albaceas de Dª Felicia Matheu y de Padró*.

51. Dret d'un hereu a rebre una part dels béns d'un patrimoni gravat amb un fideïcomís.

52. Vegeu ARNABAT MATA, Ramon: *Manuel Barba i Roca (1752-1824)*, sobre la figura d'aquest jurista i promotor d'obres de beneficència pública. Possiblement, la vessant més interessant de la seva obra sigui la d'assagista sobre agronomia, en relació amb la qual cal destacar l'elaboració d'opuscles com la memòria *Sobre el estado actual de la agricultura en Cataluña y medios para mejorarla* (1787) i escrits sobre el cultiu de la vinya i l'aprofitament de la brisa. Una de les seves activitats més rellevants en aquest àmbit va ser la defensa de la necessitat d'afavorir el conreu de la patata, amb escrits com «La patata puede aumentar el ganado» (1891) o «Las patatas traídas desde América a Europa» (1801).

l·letrat il·lustre es mostrà un ferm partidari de posar fi al contenciós mitjançant un conveni. En aquest sentit, manifestà que estava «persuadido que los albaceas acreditaban crecidas cantidades [...]» i estava disposat a afavorir «la liquidación facilitando papeles y noticias que ha podido recoger [...]». L'acord es fonamentà en la convenció que els drets hereditaris de Jorba tenien un valor equivalent al dels censos i les cases que posseïa conjuntament amb Domènec Devesa, hereu de Felícia Jorba. El fet que els uns i les altres haguessin subsistit, fins a aquell moment, propietat indivisa dels hereus de Raimon Barba i de Felícia Jorba, facilità l'entesa. Consegüentment, s'acordà que Manuel Barba cediria als marmessors de l'obra pia de Felícia Mateu: 1) la meitat de les cases i els censos —amb els lloguers i les pensions vençuts i no cobrats— que posseïa de manera indivisa amb Domènec Devesa, a excepció de l'hort, la casa i les adoberies a la vora del rec; 2) el patronat i l'administració de la capella de Santa Caterina de l'església de Santa Maria; però, en canvi, es reservaria el benefici fundat sota l'advocació de Sant Orient i Santa Caterina. Els marmessors acceptaren la transacció «y prometen [...] no pedirle cosa alguna más [...]». Per la seva banda, Barba donà 267 lliures per «contribuir al establecimiento de la Escuela de Niñas [...]».⁵³

Uns quants mesos després, els marmessors signaren una altra concòrdia amb Domènec Devesa, on ambdues parts també convingueren que «no es fácil justificar como corresponde el valor [...]» de l'herència acreditada per Josep Jorba, però indicaren que ascendia a una suma considerable. En definitiva, per tal de posar fi a aquesta qüestió, s'avingué a cedir-los: 1) les tres cases, les dues pallisses i el pati situades al carrer de Sant Simplicí; la meitat de la casa del carrer de l'Argent «con todas las obras y mejoras que ha hecho Devesa en dicha casa [...]», amb reserva d'una habitació («a saber, de las piezas que oy ocupa [...]») durant un període de nou mesos; 2) els seus drets sobre les altres cases, censos i censals localitzats al terme d'Igualada, llevat, també, de l'hort, la casa i les adoberies del rec.⁵⁴

53. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Concordia hecha y firmada entre D. Josef Ant[oni]o de Padró, D. Félix de Batlle, D. Antonio Amigó y D. Buenaventura Jover en calidad de albaceas de Dª Felicia Mateu de una parte y el de D. D. Manuel de Barba, de la otra* (en poder del notari Antoni Fortuny, Igualada, 23 de juliol de 1817).

54. AHCA, Fons Arxiu Parroquial de Santa Maria, secció V, *Concordia firmada entre Dn Domingo Devesa y los Señores marmesores de Felicia Mateu de la villa de Igualada* (en poder del notari Josep Mas i Torelló, Igualada, 16 d'agost de 1817). En aquesta

Les concòrdies esmentades van possibilitar que l'obra pia fundada per Felícia Mateu disposés dels recursos indispensables per posar en funcionament el col·legi. L'escola per a nenes s'obrí el 1818 en un immoble del passatge Galí que havia format part del patrimoni de la família Mateu.⁵⁵ El 1863 aquest edifici amenaçava ruïna i això obligà a traslladar l'escola al col·legi de les monges escolàpies, i posteriorment, el 1873, va ser traspasada i quedà integrada en el Col·legi del Diví Pastor, a càrrec de la congregació de monges caputxines que havia fundat el 1850 el religiós igualadí Josep Tous i Soler.⁵⁶

LA DISSORTADA ENTRADA DE DOMÈNEC DEVESA EN EL MÓN DELS NEGOCIS

El fet que determinà que l'hort, la casa i les adoberies de la vora del rec no passessin —a través de les concòrdies esmentades— a formar part

època, Domènec Devesa estava aclaparat pels deutes i abocat a una fallida total. El 1817 s'hagué de vendre el Masraell, i aquell mateix any un jutjat ordenà el segrest de la resta de finques que posseïa, les quals posteriorment foren subhastades. Pel que fa al mas Jordà, Ignasi M. COLOMER, *Sant'Arcís del mas Jordà*, p. 20-39, precisa que fou adquirit als encants per Marià i Francesc Sagristà, pare i fill, de Manresa, que possiblement no van poder fer efectiu el pagament. Sigui com vulgui, el 1824 aquest mas —i el tros annex de les Alzinetes— es tornà a subhastar, però durant cinc anys no es trobà cap comprador. Finalment, el 1829 l'adquirí l'argenter Francesc Colomer Ententes —natural de Figueres i veí d'Igualada des del 1794—, els successors del qual conservaren aquesta propietat durant els segles XIX i XX.

55. Cf. GUAL I GODÓ, Victòria: «Un text en el seu context històric», p. 118-120; transcriu el reglament de funcionament de l'escola, datat l'1 d'octubre de 1818. El 1850 es beneí la capella de Montserrat, ubicada al costat del Col·legi i per al servei d'aquest.

56. *Ibidem*, p. 144-147. La decadència econòmica d'aquesta fundació estigué determinada per la dificultat de cobrar les rendes afectades, pel que sembla, per la desamortització de 1855, atès que a partir dels anys 1860 els marmessors es van trobar que «algunos censalistas no quisieron pagar y otros redimieron [...]». Tanmateix, aquesta fundació va rebre de l'Estat títols del deute públic en concepte d'indemnització per alguns dels béns alienats i dels censos redimits. Tot i això, la fallida de l'obra pia determinà que l'Ajuntament es fes càrrec del seu finançament a condició de rebre el producte de les rendes que encara era possible cobrar. El 1927, el patronat (o la marmessoria) de Felícia Mateu encara existia i estava constituït pel rector de Santa Maria, el rector dels Escolapis, Joan Godó i Llucià i Francesc Matosas. El 1930 les seves rendes es destinaven a subvencionar l'ensenyament gratuït d'algunes alumnes del Col·legi del Diví Pastor. En aquesta època, l'Ajuntament havia cedit en arrendament l'antic edifici de l'escola del passatge Galí a un lampista.

integrant dels béns atribuïts a la marmessoria de Felícia Mateu, es degué al fet que la meitat d'aquests immobles ja no pertanyia, el 1816, a Domènec Devesa. L'arrendament del cobrament de drets senyorials havia estat, com assenyala Pierre Vilar, un negoci que havia possibilitat, al llarg del segle XVIII, la «formació de capital» procedent de les rendes feudals i que els arrendataris corresponents invertissin aquests capitals, en una proporció considerable, en negocis comercials i manufacturats.⁵⁷ Tanmateix, com és conegut, una de les manifestacions més pregones de la crisi de l'Antic Règim va ser la creixent resistència de la pagesia a pagar delmes i drets feudals, que va provocar, primer, una caiguda gradual de la recaptació i, després, enfonaments periòdics en conjuntures polítiques puntuals per efecte de la defraudació. En coneixem la cronologia: la tendència a la baixa del valor dels totals recaptats (en termes reals) s'inicià a partir del 1780, i la primera suspensió generalitzada dels pagaments va tenir lloc durant la Guerra del Francès.⁵⁸

En el moment en què es produí aquesta ensulsiada de la renda feudal, Domènec Devesa prengué la inoportuna decisió d'entrar en el negoci de l'arrendament del cobrament de drets senyorials. La seva participació en aquest negoci tingué lloc arran que Joan Figarola i Sabater, comerciant de Calaf,⁵⁹ fou «subarrendatari [...] dels delmes censos i

57. VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III, *Les transformacions agràries del segle XVIII català*. Barcelona, Edicions 62, 1965, p. 485-549.

58. CAMINAL, Montserrat; CANALES, Esteban; SOLÀ, Àngels; i TORRAS, Jaume: «Moviment de l'ingrés senyorial a Catalunya (1770-1835)», *Recerques*, núm. 8 (1978), p. 51-72. Sobre les causes que determinaren la crisi del marc institucional de l'Antic Règim, vegeu FONTANA, Josep: *La quiebra de la monarquía absoluta, 1814-1820 (La crisis del Antiguo Régimen en España)*. Barcelona, Ariel, 1971, p. 145-218.

59. Pel que sembla, es tractava d'un comerciant relacionat amb el grup de negociants format entorn de la Companyia d'Aragó [vegeu NAVARRO MIRALLES, Luis J.: «La Compañía de Aragón (1777)», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, vol. V (1977), p. 141-160], dedicada al comerç de cereals entre Aragó i Catalunya, al tràfic de llanes i seda, a activitats productives diverses i a l'arrendament del cobrament dels drets feudals. Pel que fa als socis d'aquesta empresa (també denominada Soler, Bosch, Figarola i Cia.), quatre residien a Calaf (Isidre Bosch, Josep Cartadellas, Anton Figarola i Josep Figarola), dos a Manresa (Tomàs Ignasi Soler i Josep Sacristà), un a Reus (Maurici Soler) i un altre a Barcelona (Francesc Cortadellas). La importància de les activitats mercantils d'aquest grup ha estat glosada per Núria SALES, «Ramblers, tragineros i mules (s. XVIII-XIX)», *Recerques*, núm. 13 (1983), p. 65-81, que posa de manifest que va actuar en un gran nombre de negocis mitjançant diverses companyies: Companyia d'Aragó; Companyia d'Aragó i Catalunya; Companyia de Calaf; Soler, Figarola, Bosch i Cia; Mullerat, Moliner i Figarola; Brufau, Cortadellas i Brufau; Lasala, Satorras i Brufau...

demés drets dominicals, pertanyents al Exm. Sor. Duch de Híjar, en lo poble de Jorba [...]» durant un termini de sis anys, que començà l'1 de maig de 1804 per concessió de Ramon Martí i Cia, de Cardona. L'enfonsament de la recaptació i l'inici de la guerra determinaren, segons tots els indicis, que Figarola decidís desfer-se d'aquest contracte. L'agost de 1808 autoritzà Isidre Creus —mestre de cases i comerciant de Calaf— a subarrendar el cobrament d'aquests drets senyorials a Domènec Devesa, comerciant d'Igualada, o «a la persona a ell ben vista», pel termini de dos anys que mancaven per finalitzar l'arrendament, i a establir el preu i els pactes que cregués convenients per a aquesta concessió.⁶⁰ L'endemà, Creus concedí en subarrendament el cobrament dels drets senyorials del terme de Jorba relatius a les collites del 1808 i el 1809 a Domènec Devesa.⁶¹ L'arrendador s'obligà a: 1) complir «los pactes, càrrechs, plassos y demés obligacions compresas en la tabba del referit arrendam[en]t[...]»,⁶² 2) en el darrer any, a «dexar la heretat sembrada del Castell [...]», i 3) pagar en el curs d'aquest bienni un total de 6.666,66 lliures, que s'haurien de fer efectives en successives «terces anuals» de 1.111,11 lliures cadascuna.

La caòtica situació de guerra generalitzada en què es veié immers el país en el curs de la segona meitat de l'any 1808 va impossibilitar que Devesa recaptés els drets esmentats i hagués de pagar el quadrimestre vençut al desembre d'aquell any. Conseqüentment, el 16 de desembre, el batlle senyorial d'Igualada, Josep Anton Fàbregas,⁶³ s'hagué d'ocupar del requeriment executiu presentat per Joan Figarola contra Devesa, que residia aleshores al mas Jordà (terme de Jorba), per l'import de 1.822,22 lliures vençudes del subarrendament del cobrament de drets senyorials i dominicals de la baronia de Jorba. El deutor només havia aconseguit lliurar 400 lliures de les 2.222,22 que hauria hagut de pagar. Com a resposta a aquesta

60. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Navau, Calaf, 30 d'agost de 1808, f. 92a-r.

61. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Agustí Navau, Calaf, 31 d'agost de 1808, f. 93a-96r. En garantia del compliment d'aquest contracte, Devesa va ser avalat per Ramon Soler, pagès de Clariana.

62. Es tractava del cobrament de delmes, censos, tasques i altres drets amb la meitat dels lluïsmes «compresa la part dominical de la heretat del Castell y los molins de farina y batants...» de la baronia de Jorba i del lloc de Sant Genís pròpia del duc d'Híjar, comte d'Aranda y Castelflorido. El contracte establia que l'arrendatari es faria càrrec del pagament del cadastre, de les novenes decimals i de lliurar anualment un cens de gallines al titular del domini eminent.

63. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 16 de febrer de 1815, f. 39a-44r.

demanda, Devesa posà a la disposició del batlle, com a garantia, tres dotzenes de cadires, 25 quarteres de mestall, 100 càrregues de vi, la meitat del «nombrado el huerto de casa Matheu, con la mitad de casa y adoberia [...]» i tots els altres béns que tenia a la vila d'Igualada. Sol·licità que se li donessin els habituals deu dies de gràcia per redimir els béns mobles i els trenta habituals per redimir els immobles, i acceptà que si no podia complir el pagament de la suma expressada, «se pasaría a la venta de todo conforme al orden de derecho [...]». Passats aquests terminis, no efectuà el pagament i, davant de nous requeriments, el 5 d'agost de 1809 manifestà que «los muebles donados e inventariados habían servido de pábulo a la tropas francesas en su ingreso y residencia en esta villa [...]». En aquestes circumstàncies, Figarola demanà que es reprengués el procés d'execució i que es formés la taba per subhastar l'hort, la casa i l'adoberia. El 26 de setembre s'anuncià la subhasta i es deixà constància que, entre el 27 d'aquell mes i el 5 d'octubre, el pregoner «ha encantado, subastado y publicado por los parages púb[lico]s y acostumbrados de esta v[illa] y en su plaza maior [...]», sense que es presentés «ni ofreciose postura alguna [...]», després de «quemar la prim[er]a vela o linterna en los parages púb[lico]s acostumbrados [...]» en reiterades ocasions «puesto en cada uno de d[ic]hos días la vela y ella ardiendo continuando el subasto según estilo hasta apagada [...]».

La guerra comportà que aquesta demanda experimentés un llarg parèntesi, perquè Joan Figarola i Puig —que probablement era fill del que inicià aquest contenciós— no la va reprendre fins a la tardor del 1814. Aleshores reclamà per via executiva no solament les 1.822,22 lliures, sinó també 3.424,29 lliures «por las costas hechas y legítimamente hacederas hasta el total y efectivo pago [...]». És a dir: 5.246,51 lliures, en total.⁶⁴ El batlle de la vila, J.A. Fàbregas, dictà el 3 de desembre l'ordre d'execució contra els béns de Devesa: la meitat d'una casa al carrer de l'Argent —la de Felícia Mateu—, la meitat de l'hort i l'adoberia del pla inferior heretats dels Mateu i tots els altres béns de què disposés. Aquesta vegada, s'oposà a la demanda executiva Felícia Jorba, vídua i mare del deutor, la qual argumentà que tenia l'usdefruit d'aquests béns. Per la seva banda, Figarola contraatacà argumentant que havia fet «abdicación y renuncia [...] de ellos a favor de su hijo Domingo Devesa [...]» i que, per tant, es tractava d'una actuació «maliciosa».⁶⁵ El 24 de

64. *Ibidem*, f. 44r-52a.

65. Es diu que dels béns que pertanyien a Domènec Devesa com a donatari de Felícia Jorba, la seva mare, aquesta se'n reservà 1.000 lliures per disposar-ne lliurement i l'usdefruit. La cessió va ser escripturada pel notari Tomàs Coma, Manresa, 13 de juliol de 1803.

gener de 1815, el batlle d'Igualada desestimà aquesta al·legació i disposà que es posés «la quarta y última linterna» i que, si no hi havia postures, es cedissin l'hort i l'adoberia al demandant Figarola.

La quarta subhasta se celebrà el 28 de gener i, «como no se presentase posthor [...]», es transferiren l'hort i l'adoberia a J. Figarola, segons les condicions de la taba i anunciades a la «plaza maior en presencia de mucha gente [...]».⁶⁶ Tot seguit, Domènec Devesa fou requerit per signar l'escriptura de venda —amb l'advertiment que, en cas que no ho fes, el batlle ho faria d'ofici—, però, com era d'esperar, no va comparèixer. El 16 de febrer de 1815, per renitència de Devesa, el batlle va vendre a J. Figarola la meitat de l'hort de la casa dels Mateu (d'1,5 jornals de mula escassos) i els altres immobles. Es precisà que «casa, huerto y tenería está[n] contiguo[s] que sólo divide ésta de lo demás, el riego o asequia pública [...]» i que limitaven: a l'est, amb terres de Ramon Riera; a migdia, amb el riu Anoia; a ponent, amb un hort de Pere Borràs, i al nord, amb l'hort de Josep Baliu, blanquer. El valor d'aquests immobles s'establí en 5.246,51 lliures, és a dir, l'import del deute. L'adjudicatari quedà compromès, com a contrapartida, a fer-se càrrec de tots els deutes derivats de dit subarrendament, així com de les quantitats reclamades en concepte de costes.⁶⁷ L'endemà, els apoderats de Figarola van prendre possessió de l'hort, que en qualitat «de hortelano mediante los pactos concedidos cultiva [...] Isavel Mateu [...]», i de l'adoberia, «que a título de inquilinos ocupan Isidro Enrich, J[ose]ph Enrich, Ramon Noguera y otros ausentes, curtid[ore]s de esta [...]», tots els quals quedaren, així, assabentats del canvi de titularitat.⁶⁸

Tot seguit, Joan Figarola manifestà que dit subarrendament del cobrament de drets senyoriais va ser atorgat pels apoderats de Josep Bofarull (del «comerç» de Reus), que «la verdad y realidad del [h]eche es q[u]e sólo prestó el nombre y que lo hizo en el de Jaime Oller, Isidro Creus, J[ose]ph Satorras, de la villa de Calaf, y de J[ose]ph Solà, de la [...] de Igualada [...]», i que, en aquest negoci,⁶⁹ Oller i Creus hi participaren a raó d'un 30% ca-

66. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 16 de febrer de 1815, f. 52a-60r.

67. En aquest acte, J. Figarola estigué representat per Josep Satorras i Ramon Torner, de Calaf, i Josep Solà, d'Igualada, per poders atorgats davant el notari Marià Novau, a Calaf, el 12 de febrer de 1815.

68. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 17 de febrer de 1815, f. 61a-65r.

69. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Marià Novau, Calaf, 20 de febrer de 1815, f. 20a-21a.

dascun i Satorras i Solà, a raó d'un 20%, també cadascun. Consegüentment, atenent «la buena fe que en todos tiempos debe prevalessen [...]», transferí la possessió de la meitat dels esmentats hort de cal Mateu i de l'adoberia a tots els implicats en aquest negoci. Els nous propietaris d'aquests immobles decidiren vendre'ls al cap d'un any i escaig. Els compradors van ser el pare i fill Pere Borràs i Tosal i Pere Borràs i Bas («negociants» d'Igualada), que en pagaren 6.308,88 lliures.⁷⁰

LA CESSIÓ EN ESTABLIMENT DE L'ANTIGA ADOBERIA DELS MATEU PEL NOU PROPIETARI

El nét i fill dels compradors de l'adoberia dels Mateu, Pere Borràs i Soldevila («fadrí comerciant»), es casà amb Caterina Jubells i Morros, filla d'Ignasi Jubells (blanquer) i de Teresa. El 9 d'agost de 1818 se signaren els capítols matrimonials, en els quals Pere Borràs i Bas —amb «consentiment, benebolència y voluntat de Pere Borràs y Tosal [...] son pare [...]», paperer natural de Montbui— donà al seu fill tots els seus béns. Per la seva banda, Ignasi Jubells donà 1.500 lliures, una calaixera, un escriptori i una bona provisió de roba i vestits a la seva filla, la qual aportà el dot als seus futurs sogre i marit, que li oferiren un escreix de 500 lliures.⁷¹ Pocs dies després,

70. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Mas i Torelló, Igualada, 2 de juny de 1816, f. 310a-311a. Els venedors es van repartir aquesta suma de manera proporcional a la participació que cadascun tenia en el negoci esmentat abans: Jaume Oller va rebre 1.892,66 lliures; Isidre Creus, la mateixa quantitat; Josep Satorras i Ramon Torner (que havia adquirit la meitat de la participació de Satorras), 1.261,77 lliures, i Josep Solà, unes altres 1.261,77 lliures.

71. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Mas i Torelló, Igualada, 9 d'agost de 1818, f. 616a-618a. La donació s'efectuà amb les habituals reserves d'usdefruit per a ell i la seva muller, amb l'obligació de mantenir el beneficiari del llegat i de la seva família; de la facultat de dotar els seus altres fills que tingués el dia de la seva mort «en las quantitats que bé li aparexeren [...]», i de disposar lliurement en l'herència de les dues terceres parts dels béns donats i d'alienar la totalitat d'aquests. La seva mare cedí al nuvi tots els seus béns amb les reserves d'usdefruit, de la facultat de dotar els altres fills amb 300 lliures a cadascun, i de 1.500 lliures per disposar lliurement en el testament. Per la seva banda, els nuvis pactaren, com era habitual, que els fills d'aquest matrimoni serien preferits en l'herència als de matrimonis posteriors i que la successió s'efectuaria —a menys que es determinés el contrari en el testament— seguint l'ordre de primogenitura, amb el benentès que l'hereu «sia hàbil i capàs per regir y gobernar los béns que no sia en sagrats ordes constituït, ni en religió alguna profès [...]».

el comerciant Pere Borràs i Bas, «trobant-se en lo llit per alguna indisposició corporal [...]», va fer testament «ab lloació y aprobació del dit son pare [...]». ⁷² Elegí com a marmessors el seu pare i el seu fill, Pere Borràs i Soldevila. Llegà als seus fills Jaume, Agustí, Raimunda, «al pòstumo que porta en lo ventre sa dita muller [...]», i als altres que tingués (si superava la malaltia), la suma de 1.200 lliures, una calaixera, un escriptori, roba i vestits a cadascun. El mateix que havia rebut la seva filla Maria Anna, casada amb Josep Jubells, a la qual deixà, a més, 10 lliures com a suplement de la llegítima. Establí que la seva muller fos usufructuària dels seus béns («después emperò de la de dit son pare [...]») mentre es mantingués vídua i s'ocupés de sostenir i educar els fills. Per acabar, instituí hereu universal el seu fill Pere, el qual, si moria sense descendència, podria ser substituït pels altres fills «guardant entre ells lo ordre y dret de primogenitura [...]».

La mort de Pere Borràs i Bas ⁷³ comportà que el seu fill —atès que el seu avi ja tenia una edat avançada— el substituís al capdavant dels negocis de la família. Una de les primeres decisions que va prendre Pere Borràs i Soldevila va ser comprar la meitat indivisa de l'hort, la casa i l'adoberia a tocar del rec d'Igualada —l'altra meitat l'havien adquirit el seu avi i pare— a Manuel Barba i Roca. ⁷⁴ En l'escriptura de venda, Barba deixà constància

72. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Mas i Torelló, Igualada, 18 d'agost de 1818, f. 622a-623a.

73. API, *Libro de óbitos de octubre del año 1803 a agosto 1821*, assentament núm. 246, Igualada, 2 de setembre de 1818.

74. Manuel Barba i Roca, fill de Raimon Barba i Torrent i de Maria Francesca Roca, es casà amb Orasia Ravella i Nin. En els capítols matrimonials signats a aquest efecte, Raimon Barba va fer donació universal al seu fill de tots els béns, amb les reserves habituals —usdefruit per a ell i la seva muller, facultat de vendre i hipotecar i facultat de disposar de 1.000 lliures per testar lliurement— i les de dotar la seva filla Eulàlia «en la quantitat y modo que li apareixerà» i cedir al seu fill Ramon, prevere, l'usdefruit del camp de les Clotas, de la vinya de les Escabañas, de la casa del carrer de la Fruita i les altres tres contigües que donaven al carrer d'en Grau. Establí que si l'hereu moria sense descendència, fos substituït per Eulàlia —que quedaria obligada a donar, per a tota la vida, al prevere Ramon 150 lliures anuals i a Joan Barba, monjo de Santes Creus, 25 lliures— i que si aquesta tampoc no deixava fills, la meitat dels béns quedaria a disposició de l'Hospital de Pobres de Vilafranca i l'altra meitat s'assignaria segons el que disposà en el seu testament Francesc Torrents, sogre del donador. D'altra banda, Josep Ravella i Nin —comerciant i familiar del Tribunal de la Inquisició—, germà de la núvia, li donà 4.000 lliures, una calaixera i robes com a satisfacció dels llegats materns i paterns, que aquesta aportà als seus sogre i marit, els quals li oferiren un escriu de 2.000 lliures [Arxiu Històric de l'Alt Penedès (AHAP), Fons Protocols Notarials, Josep Anton Vallès, Vilafranca del Penedès, 5 de febrer de 1793, f. 13a-17r].

que es desprenia de la seva part en «tot aquell hort circuït de parets [...] en la partida dita la Horta Nova, com y també una caseta y dos adoverias contiguas [...]» pels problemes que li comportava la gestió de dividir «semanalmente los productos de dit hort y los lloguers de adoverias [...]». Per tant, manifestà que havia pres la resolució de vendre'n la part a Pere Borràs per 5.500 lliures, de les quals el comprador en pagà 2.000 i es va comprometre a fer efectives les 3.500 restants en el termini d'un any. Per compensar Barba del que deixava de «percibir del hort y adoverias [...] se ha convingut que [...] entregará doscentas deu liuras [...] cada any a proporció del temps que tardará a satisfacer la expresada partida [...]».⁷⁵

Pel que sembla, en efectuar aquesta adquisició, Pere Borràs —dedicat al comerç i desvinculat de l'ofici d'adobar pells— estava més interessat en l'hort que en l'adoberia, que possiblement li representava més un destorb que no un actiu atractiu. Sigui com vulgui, al juliol del 1825 cedí en establiment a Joan Esplugues i Petit, blanquer, l'adoberia situada al «pla inferior» a tocar del rec i que limitava, a ponent i a tramuntana, «ab lo sobre dit camí que desde la Font de Fora baixa a la riera [...]».⁷⁶ El seu enllaç amb Caterina Jubells fructificà amb el naixement d'un fill: Pere Borràs, que esdevingué el seu hereu per efecte de les cartes dotals signades. Tanmateix, aviat quedà vidu i el 1826 es casà, en segones núpcies, amb Magdalena Castells i Comas —filla del fabricant de faixes Gabriel Castells—, amb la qual tingué cinc fills més: Gabriel, Dolors, Dorotea, Anna i Calamanda.⁷⁷ El nou matrimoni donà lloc a una situació familiar

75. AHAP, Fons Protocols Notarials, Francesc Vallès, Vilafranca del Penedès, 10 de març de 1819, f. 73a-75a.

76. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Antoni Fortuny i Bergadà, Igualada, 19 de juliol de 1825, f. 143a-146r. La cessió s'efectuà amb la reserva del dret de fadiga i amb els següents pactes: 1) millorar el bé establert i pagar una pensió de 54 lliures i les contribucions sobre l'immoble; 2) dirigir a l'hort de Borràs els alums dels safareigs, i les aigües dels enllosats, per la claveguera que allà existia, i donar-li tots els fems que es fessin al corró de l'adoberia, i 3) no dedicar l'edifici a un ús diferent del de fàbrica d'adobar pells. El contracte comprenia la cessió dels instruments i de les eines aleshores existents a l'adoberia i s'hi consignà que el fet de no pagar durant dos anys seguits el cens donaria dret a l'establidor a exercir el comís de l'immoble. L'entrada que s'havia de pagar per aquest establiment es fixà en 100 lliures.

77. API, *Libro de matrim[onios] de enero 1820 a abril 1821*, assentament núm. 38, Igualada, 2 d'agost de 1826. Sobre aquesta important nissaga de fabricants, vegeu CASTELLS I CATASÚS, Conxa: «Joan Castells i Boronat i els seus germans. Els orígens d'un llinatge de l'alta burgesia industrial igualadina», *Miscellanea Aqualatensis* (Igualada, CECI, Ajuntament d'Igualada), núm. 12 (2006), p. 185-205.

que havia d'esdevenir conflictiva. Magdalena intrigà per desposseir Pere Borràs i Jubells de la condició d'hereu, i això ocasionà un llarg contenciós que acabà amb la signatura d'un conveni entre l'hereu, la seva madrastra i els seus germanastres.⁷⁸

Mentrestant, el blanquer beneficiari de l'establiment de l'adoberia aviat decidí desprendre's d'aquesta fàbrica. Al març del 1827, Joan Esplugues cedí en subestabliment i a perpetuïtat a Salvador Gassó i Joan Gabarró —ambdós també adobers— «tot aquell edifici adovaria [...]» situat al «pla inferior» de la vila i que limitava, a llevant, «ab lo aregall que conduceix las aiguas des de esta vila al rech [...] per lo camí de la Font de Fora [...]», a migdia, amb el rec, i a ponent i a tramuntana, «ab lo sobre dit camí que des de la Font de Fora baixa a la riera [...]» (vegeu els Gràfics 2, 3 i 4 i l'Apèndix 2).⁷⁹ Els nous emfiteutes quedaren obligats a «millorar y en ninguna manera deteriorar la dita adovaria, fent-hi las obras y reparos necesarios per sa conservació [...]», a pagar una pensió anual de 54 lliures, sense cap mena de descompte per pagament de contribucions o altres, i a acceptar els pactes continguts en l'establiment anterior, de cedir «tots los alums dels safreïtgs y las aiguas dels enllosats que se faran en dita adovaria [que] deuran dirigir-las [...] perpètuament al hort que dit Pere Borràs y Soldevila té contiguo, per conducto de la claveguera que allí ja existeix, y també [...] tots los fems que se fasian en lo corró de dita adovaria [...]», així com les servituds de no «construir [...] ningun altre edifici, si que deuran sempre mantenir-la en la clase de adovaria o fàbrica de adovar pells [...]» i d'indemnitzar Borràs en el supòsit que les aigües eixides de l'adoberia malmetessin el seu hort. L'establidor

78. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 21 de juny de 1871, f. 413a-426a. El litigi s'inicià arran que Pere Borràs i Soldevila dictà un testament en què deixà tots els seus béns a un home de palla (un tal Odon Fonoll), el qual els transferí a Magdalena i als seus fills. Pere Borràs i Jubells impugnà el testament per via judicial. L'Audiència de Barcelona (mitjançant la sentència de 30 d'abril de 1865) disposà que, per efecte dels capitols signats el 1818, l'hereu era Pere Borràs i que se li havien de retornar els béns de l'herència. El recurs interposat per Magdalena Castells (a través de Fonoll) davant el Tribunal Suprem fou desestimat per la interlocutòria de 4 de juny de 1866. Aleshores, Magdalena reclamà a Pere Borràs nogensmenys que 45.866,66 pessetes pels següents conceptes: 11.199,99 pessetes pel seu dot, 5.333,33 per l'espoli i 2.666,66 que el seu difunt marit li havia llegat en testament, i la deixa de 5.333,33 pessetes que Pere Borràs i Soldevila havia atorgat a cadascun dels cinc fills que tingué amb Magdalena.

79. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Mas i Torelló, Igualada, 27 de març de 1827, f. 137a-139r.

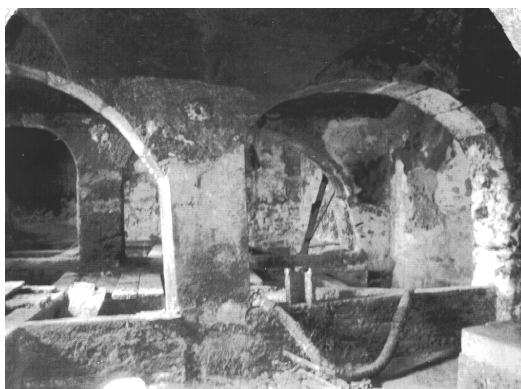
cedí també als adquiridors «las einas o instruments necessaris de la adovaria, que són estenallas, remp de calsiners, trancas de nau y curriola del pou [...]», i aquests pagaren una entrada de 700 lliures.

Gràfic 2. Façana a tocar del rec.
Foto: P. Pascual i M. Puig

Aleshores, subsistia la pràctica que en moltes adoberies treballaven diversos adobers, que tenien arrendats durant uns quants mesos clots o remeses a diversos establiments. Per tant, un bon indicador del volum de negoci dels integrants d'aquesta indústria era el nombre d'adobs fets anualment per cadascun. Una relació datada el 1827 posa de manifest que els principals adobers d'Igualada en aquesta època eren: Joan Valls,

amb 26 adobs; Joan Calcina, amb 18; Ramon Llucià, amb 16; Josep Badia, amb 14; Joan Vives Font, amb 14; Salvador Gassó, amb 12; Pelegrí Gil, amb 12; Marià Padró, amb 12; Josep Pasqual, amb 12; Antoni Biosca, amb 11; Antoni Farré, amb 11; Jaume Castelltort, amb 10; Joan Esplugues, amb 9; Antoni Fargas, amb 9, i Ramon Sabaté, amb 9.⁸⁰ Per tant, Salvador Gassó era un adober de certa rellevància pel que fa al volum de producció i tenia una capacitat productiva superior a la de Joan Gabarró —que no s'esmenta en aquesta informació—, amb qui compartia adoberia. L'*Estado de las fábricas*, elaborat pel consistori igualadí el 1845 a instàncies del Govern, precisa *grosso modo* el nombre d'establiments, any de fundació, nombre d'obers ocupats i producció anual de les adoberies existents a la vila (vegeu la Taula 5). En aquesta estadística, Salvador Gassó hi apareix com a descendent d'una de les nissagues de blanquers més antigues d'Igualada i es posa de manifest que tenia una capacitat de producció equivalent a la del nodrit grup d'adobers que se situava immediatament darrere dels tres més importants: Ramon Castells, Domènec Carles i Antoni Franch. En canvi, no sembla que fos un dels adobers —com, per exemple, Rafael Valls o Miquel Biosca— que iniciaren, aquells anys, l'acumulació d'una considerable fortuna. La compra d'immobles constitueix un bon indicador de l'ascens econòmic i

Gràfic 3. Part més occidental de la planta baixa.

Foto: M. Puig

80. PUIG I GUBERN, Magí: *Història del Gremi de Blanquers d'Igualada*. Igualada, Gremi de Blanquers d'Igualada, 1997, p. 128.

social dels adobers igualadins, i Gassó es limità a adquirir a Peregrina Soler —obligada a vendre per «pagar y satisfacer varias obligaciones»—, al juliol del 1850 i per 712,5 lliures, una «viña plantada, ab algunas oliveras [...]», que tenia una extensió de quatre jornals de mula i estava situada al pla d'Arderigues, al terme d'Òdena.⁸¹

Gràfic 4. Detall dels clots per a l'adob de pells.
Foto: P. Cuerva

Taula 5. Relació de les adoberies igualadines relativa a l'any 1845, amb precisió de l'any d'entrada en el negoci, del nombre de clots i de la capacitat de producció de cada fabricant

	Any d'inici del negoci	Nombre d'obrers	Quintars de sola
Ramon Castells	1785	4	600
Domènec Carles	1732	4	600
Antoni Franch	1680	4	600
Josep Pascual	1829	2	300

81. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 17 de juliol de 1850, f. 340r-341r. Arran de l'herència d'aquest tros de terra, la venedora havia de pagar diversos llegats a la seva cunyada i altres familiars, i per tal de fer-los efectius es pactà que Gassó retindria la suma de 412,5 lliures del preu esmentat.

Història d'una adoberia. L'antiga fàbrica d'adobar pells de la família Mateu

	Any d'inici del negoci	Nombre d'obrers	Quintars de sola
Salvador Gassó	1680	2	300
Joan Calcina	1697	2	300
Antoni Farré	1712	2	300
Joan Vives	1730	2	300
Miquel Biosca	1835	2	300
Joan Ferrer	1573	2	300
Agustí Palmés	1728	2	300
Josep Badia	1796	2	300
Pau Gassó, Germans	1793	2	300
Joan Llucià	1827	2	300
Ramon Sabater	1717	2	300
Josep Badia	1785	2	300
Isidre Barral	1690	2	300
Marià Padró	1770	2	300
Ramon Trulls	1775	2	300
Ramon Malvehí	1782	2	300
Ignasi Tuvella	1785	2	300
Isidre Castelltort	1733	2	300
Tomàs Gil	1786	2	300

Font: TORRAS I RIBÉ, Josep M.: *Curtidores y tenerías en Cataluña: organización de un oficio pre-industrial (siglos XVI-XIX)*. Vic, Colomer Munmany, 1991, p. 203-204.

L'òbit de Salvador Gassó i Pascual es produí el 27 d'agost de 1857.⁸² Tres dies abans, es trobava «en cama de grave enfermedad [...]», va fer testament i designà marmessors el seu fill Antoni i el seu cunyat Antoni Barral.⁸³ Llegà a la seva filla Magdalena Gassó i Barral, com a suplement de la llegítima, la meitat de la vinya que havia comprat al terme d'Òdena;⁸⁴ a la seva filla Coloma, 50 lliures també com a suplement de la llegítima, i al seu fill Isidre, 25 lliures pel mateix concepte.

82. API, *Libro de óbitos del año 1856 a setiem[bre] 1861*, assentament núm. 279, Igualada, 28 d'agost de 1857. Salvador Gassó morí d'una «afección gangrenosa» a l'edat de seixanta-set anys.

83. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 24 d'agost de 1857, f. 1.467a-1.468r.

84. Tanmateix, van passar vint anys abans que la seva filla Magdalena —assistida pel seu marit, Antoni Castelltort i Borràs, també blanquer— efectués l'inventari del tros de vinya (de 0,9793 ha) situada a la partida del Pla de la Torre (abans pla d'Arderigues), del terme d'Òdena, que li havia llegat el seu pare (AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 28 de desembre de 1877, f. 1.409a-1.410r).

Per acabar, nomenà hereu universal el seu fill Antoni Gassó i Barral, que, si moria sense descendència, havia de ser substituït pels seus altres fills «guardándose entre ellos el orden de primogenitura [...]».

L'ÈPOCA EN QUÈ ANTONI GASSÓ I BARRAL EXPLOTÀ L'ADOBERIA

L'hereu d'aquest blanquer, Antoni Gassó i Barral, continuà el negoci del seu pare i l'engrandí. El 1858 se li presentà l'oportunitat de comprar el domini útil de l'altra meitat de la vella adoberia dels Mateu i l'aprofità. Al maig d'aquell any, Joan Gabarró i Camps —amb el consentiment de la seva dona, Rosa Vives i Fàbregas— «para la mejor expedición de sus negocios [...]» li va vendre «la mitad de toda aquella fábrica de curtidos [...]».⁸⁵ El venedor havia heretat aquest domini del seu pare, traspassat el 1843, i la transacció s'efectuà amb el compromís que el comprador es faria càrrec de pagar el cens que acreditava el titular del domini eminent de la finca i de complir tots els pactes continguts en el contracte d'establiment. El preu de venda s'establí en 225 lliures. Tanmateix, la mort de Joan Gabarró sense descendència obligà, a l'agost del mateix any, a formalitzar un conveni amb un germà de Gabarró que l'havia substituït en l'herència dels béns deixats pel seu pare.⁸⁶ En aquest acte, Antoni Gassó i Antoni Gabarró, ambdós blanquers, atenent les «observaciones acerca alguna duda que podría quizás suscitarse en la referida venta [...]» i per tal d'evitar possibles contenciosos, van pactar: 1) que Antoni Gabarró i Camps aprovava la venda efectuada pel seu germà Joan

85. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 2 de maig de 1858, f. 781a-783r. Es precisa que en aquesta època l'adoberia limitava, a l'est, amb Joan Calsina «mediante un desaguero o “aragall” [...]», a migdia, amb el rec, a ponent, amb Domènec Carles i Alemany «mediante un camino [...]», i al nord, «con el mismo camino [...]».

86. El blanquer Josep Gabarró havia disposat en testament que el seu fill Antoni rebés 50 lliures en concepte de suplement de la llegítima; la seva filla Raimunda, 75 lliures i «la caixa y robas» quan es casés, i les seves germanes Serafina i Raimunda, 25 lliures cadascuna en el moment de casar-se; i que el seu fill Joan Gabarró i Camps fos l'hereu universal a condició que, en cas de morir sense descendència —com s'esdevingué—, fos substituït en l'herència pels seus germans Antoni i Raimunda, successivament (AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Josep Paris, Igualada, 22 de juliol de 1843, f. 79r-81a).

a favor d'Antoni Gassó i que, quan aquest tingués hereu major d'edat, li signaria la venda perpètua; 2) que Antoni Gassó li lliuraria, aleshores, 2.000 rals i que mentrestant li abonaria un interès del 6% de la quantitat esmentada, i 3) que, en garantia del compliment d'aquests pactes, la fàbrica quedava hipotecada.⁸⁷ Uns quants anys després, al novembre del 1875, Antoni Gassó disposava de recursos suficients per redimir el domini eminent d'aquesta adoberia. Pere Borràs i Jubells —confirmat hereu del seu pare, Pere Borràs i Soldevila, per la sentència de la Reial Audiència de 30 de juny de 1865— l'hi va vendre per 4.800 pessetes, 4.000 de les quals les van rebre les germanastres del venedor: Dolors i Dorotea Borràs Castells. Es tracta de part de les 21.333,33 pessetes que Pere Borràs tenia pendents de pagar en compliment del conveni del 1871 que posà fi al contenciós entorn de l'herència dels béns deixats pel seu pare.⁸⁸ Sigui com vulgui, mitjançant aquesta transacció es reunificà la propietat de l'antiga adoberia de la família Mateu, que des de l'òbit de Felícia Mateu havia passat per successius períodes de propietat indivisa i de cessions en establiment compartit.

87. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Teodor Puget, Igualada, 10 d'agost de 1858, f. 637a-638r.

88. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 17 de novembre de 1875, f. 1.147a-1151r. D'acord amb el conveni signat al juny del 1871 (AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 21 de juny de 1871, f. 413a-426a), Pere Borràs i Jubells es va comprometre a pagar a Magdalena Castells i Comas i als seus germanastres la suma de 37.333,33 pessetes i aquests es van comprometre a retornar-li tots els béns que encara posseïen de l'herència del seu pare. Pere Borràs els lliurà en aquest acte 16.000 pessetes en efectiu i s'obligà a pagar les 21.333,33 pessetes restants al més aviat possible. Per garantir el pagament d'aquest romanent, cedí, a la seva madrastra i les seves germanastres, una casa a la plaça de la Constitució, número 3, un hort a l'Horta Nova i el domini eminent de l'antiga adoberia dels Mateu. En aquesta època, Magdalena Castells i Comas ja havia mort. En el seu darrer testament (AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 27 de juny de 1871, f. 437a-438r) nomenà marmessors els seus germans Francesc i Salvador. Disposà que se li fessin funerals «mitjans» i misses i que es repartissin 32 duros entre els pobres «que crean más necesitados [...]» de la vila. Llegà al seu fill, Gabriel Borràs, 400 lliures del dot que va rebre del seu pare i, a més, «el anillo de aderezo de novio [...]», i a la seva filla, Dorotea Borràs, el cens de 78 lliures que feia el camp dit de la Masuca, situat al terme d'Igualada. Deixà, a més, a Gabriel Borràs, la casa que tenia al carrer de Sant Sebastià i 8.000 pessetes. Pel que fa als seus altres béns, designà hereves universals les seves filles Dolors i Dorotea. No esmentà les seves altres filles, Anna i Calamanda, perquè ambdues van premorir a la seva mare.

Taula 6. Relació dels adobers d'Igualada l'any fiscal 1868-1869, ordenats segons la quota de contribució industrial que havia de pagar cadascun d'ells

	Adreça	Mitjans de producció (*)	Impost que havien de pagar (en escuts)
Rafael Valls	Custioll, 17	3 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	39,838
Josep Juvells	Concepció, 4	3 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	39,838
Joan Vives i Font	Baix de Sant Antoni, 8	3 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	39,838
Joan Llucià	Baix de Sant Antoni, 10	3 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	39,838
Miquel Biosca i Bertran	Santa Anna, 17	3 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	39,838
Josep Badia	Sant Roc, 8	3 nocs de 30 pells	30,910
Joan Enrich	Santa Anna, 27	3 nocs de 30 pells	30,910
Ramon Sabaté	plaça de l'Àngel, 2	3 nocs de 30 pells	30,910
Josep Tous	Sant Josep, 8	3 nocs de 30 pells	30,910
Antoni Gassó i Barral	Concepció, 46	3 nocs de 30 pells	30,910
Antoni Murt	Soledat, 86	3 nocs de 30 pells	30,910
Magdalena Valls	Custioll, 17	2 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	29,536
Ramon Trullàs	Baix de Sant Antoni, 6	2 nocs de 30 pells i 1 molí d'escorça	29,536
Tomàs Gili	Soledat, 90	2 nocs de 30 pells	20,606
Josep Murt	Santa Anna, 4	1 noc de 30 pells i 1 molí d'escorça	19,234
Jeroni Serra	Trinitat, 29	1 noc de 30 pells	10,304
Joan Vives Ferrer	Soledat, 67	1 noc de 30 pells	10,304
Baltasar Bas	Caritat, 37	1 noc de 30 pells	10,304
Agustí Julià	plaça de l'Àngel, 6	1 noc de 30 pells	10,304
Josep Murt	Concepció, 12	1 noc de 30 pells	10,304
Bartomeu Baliu	plaça de la Creu, 2	1 noc de 30 pells	10,304
Josep Baliu i Bertran	Baix de Sant Antoni, 4	1 noc de 30 pells	10,304
Jeroni Bas	Sant Simplicí, 14	1 noc de 30 pells	10,304
Pere Borràs	Baix de Sant Antoni, 13	1 noc de 30 pells	10,304
Domènec Bertran	plaça de la Creu, 6	1 noc de 30 pells	10,304
Jaume Catà	Santa Maria, 37	1 noc de 30 pells	10,304

(*) Els nocs eren basses o dipòsits on les pells es posaven en remull.

Font: AHCA, Fons Hisenda Municipal, *Contribución industrial y de comercio [...]. Matrícula que para el año económico de 1868 a 1869...*

Tal com es pot veure en la Taula 6, Antoni Gassó continuà essent un adober de certa rellevància al llarg de la segona meitat del segle XIX, quan encara no s'havia produït el procés de diferenciació que portà a la consolidació de les principals nissagues de blanquers de la Igualada del primer terç del segle XX. Pel que sembla, el negoci li anà força bé, perquè al llarg dels anys següents disposà de recursos que no invertí en l'engrandiment del negoci, sinó que, com era habitual a l'època, tractà de diversificar les seves fonts d'ingressos adquirint algunes propietats immobiliàries. Al setembre del 1876, comprà a Josep i Bartomeu Estruch, pare i fill, dues cases: l'una situada al carrer de l'Argent, número 21, amb planta baixa i tres pisos i que limitava, a migdia, amb dit carrer i, al nord (o al darrere), amb la propietat de Francesca Capdevila; i l'altra al carrer Alt de Sant Antoni, amb planta baixa, dos pisos i terrat i amb façana, a migdia, a dit carrer. El preu de venda es pactà en 6.000 pessetes.⁸⁹ Tot seguit, al gener del 1877, comprà a Francesca Capdevila un departament ubicat al carrer dels Dolors, número 2, que «forma parte integrante [d'una casa] y radica a la parte norte [...] muy pequeño y bajo, se halla cubierto con un tejado [...]». El preu d'aquesta transacció s'establí en 533,33 pessetes.⁹⁰ Per acabar, al novembre del 1877 Josepa Lluy de Batlle li va vendre el domini eminent que tenia —i que acreditava un cens de pensió anual de 25 pessetes— sobre el terreny que ocupava la casa pairal de la família, ubicada al carrer de la Concepció, número 18. El preu de la redempció del cens s'establí en 500 pessetes.⁹¹

89. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 12 de setembre de 1876, f. 861a-864a.

90. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 19 de gener de 1877, f. 109a-113r. La seva extensió era de 10,31 m² i limitava, a ponent, amb el carrer esmentat i, a l'est (o per darrere), amb una casa del comprador. La venda s'efectuà a condició «que debajo el plan del terreno del departamento que se vende hay una bodega perteneciente a la referida casa, cuya bodega no se comprende en esta venta [...]», i que el comprador quedava obligat a assumir les despeses de tapiar el pas d'entrada per baixar a dit celler i a construir-ne un de nou per facilitar l'accés a la propietària.

91. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Raurés, Igualada, 8 de novembre de 1877, f. 1.127a-1.132r. Es precisava que la casa limitava, a l'est, amb Josep Estruch, a migdia, amb l'hort de Marià Padró, a ponent, amb Antoni Castellort, i a tramuntana, amb el carrer esmentat, que havia formalitzat l'establiment Josep Antoni i Fèlix de Batlle a favor de Celdoni Biosca (notari Josep Mas i Torelló, 20 de desembre de 1804) i que la venedora l'havia heretat de la seva tia Josepa de Batlle.

A l'octubre del 1881, Antoni Gassó i Barral —que s'anomenà «fabricante de curtidos»— va fer testament «enfermo en cama». En aquest, indicava que deixava a criteri dels seus marmessors la qüestió dels funerals i sufragis; que llegava a la seva filla Magdalena Gassó i Matosas la casa del carrer de l'Argent, número 5, i 1.666,66 pessetes que podria cobrar «al tomar estado o al cumplir la mayor edad [...]»; que instituïa hereu universal dels seus béns el seu fill Antoni Gassó i Matosas, «prohibiéndolo de que pueda vender e hipotecar ninguno de los bienes que le pertenecen [...]» abans d'assolir la majoria d'edat, i que designava tutors dels seus fills Francesc Antoni Matosas, Antoni Castellort i Borràs i Josep Enrich i Masarnau.⁹² Quan es produí l'òbit d'aquest blanquer, el 4 d'octubre de 1881, els tutors —una vegada efectuats els obligats tràmits judicials— van inscriure, a favor de Magdalena Gassó, la casa amb planta baixa i tres pisos que tenia façanes als carrers de l'Argent, número 5, i dels Dolors, número 2.⁹³ Posteriorment, la mort —a Santo Domingo de la Calzada el 14 de juny de 1895— d'Antoni Gassó i Matosas, solter i sense descendència, van determinar que la resta de béns del seu pare passessin, també, a Magdalena Gassó.⁹⁴ Al setembre del 1895, Magdalena —assistida pel seu marit, Agustí Vidal i Orpí, blanquer— formalitzà l'inventari de dit patrimoni, que consistia, a més de la vella adoberia de la família, en dues cases —als carrers Alt de Sant Antoni i de la Concepció— i un tros de terra vinya al terme d'Òdena (vegeu la Taula 7).⁹⁵

Taula 7. Inventari *post mortem* dels béns deixats per Antoni Gassó i Matosas, datat al setembre del 1895

Casa	carrer Alt de Sant Antoni, número 27, amb planta baixa, dos pisos i terrat i que limitava, a migdia, amb dit carrer.
Adoberia	situada al «pla inferior» i que limitava, a l'est, amb un aragall; a migdia, amb el rec; a ponent, amb els successors de Domènec Carles, mitjançant «un camino que dirige a la riera», i al nord, amb dit camí.

92. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 2 d'octubre de 1881, f. 1.671a-1.672r.

93. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Francesc Especier, Igualada, 6 de febrer de 1882, f. 274a-278r.

94. Registre de la Propietat d'Igualada (RPI), finca núm. 880 duplicat, f. 93r, anotació dataada a Igualada l'11 de març de 1896.

95. AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Plàcid Llucià, Igualada, 22 de setembre de 1895, f. 1.492a-1.496r.

Taula 7. Inventari *post mortem* dels béns deixats per Antoni Gassó i Matosas, datat al setembre del 1895

Casa	carrer de la Concepció, número 18, amb soterranis, entresol, dos pisos i porxo amb un petit pati al darrere, i que limitava, a l'est, amb Antoni Barral; a migdia, amb Marià Padró; a ponent, amb Antoni Castelltort, i al nord, amb dit carrer.
Tros de terra	vinya amb oliveres, de 0,7736 h, localitzada a la partida del pla d'Arderigues, al terme d'Òdena, i que limitava, a l'est, amb el torrent d'Òdena.

Font: AHCA, Fons Protocols Notarials, notari Plàcid Llucià, Igualada, 22 de setembre de 1895, f. 1.492a-1.496r.

UN RECORREGUT SECULAR PAUTAT PER L'IMMOBILISME

El matrimoni format per Magdalena Gassó i Agustí Vidal tingué una filla: Magdalena Vidal i Gassó, que es casà amb Antoni Valls Vilaseca, blanquer, veí d'Òdena. En aquest acte, la seva mare, Magdalena Gassó, li deixà tots els seus béns, amb reserves d'usdefruit i del dret a vendre i a hipotecar, a excepció de l'adoberia que ens ocupa, sense el consentiment de la donatària.⁹⁶ Per la seva banda, Antoni Valls aportà als seus futurs esposa i sogres la suma de 2.500 pessetes «que posee de su peculio particular [...]», i, en contrapartida, els receptors donaren «de soldada o retribución de los trabajos que del mismo esperan recibir en provecho de su patrimonio la cantidad de doscientas cincuenta pesetas por cada uno de los diez primeros años que practique dichos trabajos y no más [...]». El pagament d'aquesta quantitat quedà garantit amb una hipoteca sobre l'adoberia.⁹⁷ Magdalena Gassó morí vídua el 29 de setembre de 1938, la qual cosa comportà la inscripció de la propietat de l'adoberia a favor de Magdalena Vidal. Es consigna que l'altra filla del matrimoni, Francesca Vidal, havia rebut com a dot 10.000 pessetes en diner i 2.500 en mobles i roba, i que posteriorment la seva mare li llegà unes altres 2.500 pessetes que s'havia reservat en capítols per testar lliurement.⁹⁸ Magdalena Vidal i Gassó morí el 4 de juliol de 1977 i llegà l'adoberia al seu fill Agustí

96. RPI, finca 880 duplicat, f. 93r-94r, anotació datada a Igualada el 31 d'octubre de 1912 (notari Plàcid Llucià, Igualada, 22 de setembre de 1912).

97. RPI, finca 880 duplicat, f. 95r-95r, anotació datada a Igualada el 31 d'octubre de 1912.

98. RPI, finca 880 duplicat, f. 95r-96r, anotació datada a Igualada el 8 de setembre de 1939 (testament escripturat pel notari Josep Cisquer, Igualada, 2 de juliol de 1919).

Valls i Vidal, sens perjudici de la llegítima que havia de rebre la seva filla Magdalena.⁹⁹

Després de la mort d'Antoni Gassó i Barral i del sobtat òbit del seu hereu, el negoci adober d'aquesta família entrà en una fase de decadència secular. Es tracta d'un procés que, evidentment, contrasta amb el fet que la indústria adobera igualadina experimentés, durant aquest període, una ràpida mecanització que la portà a assolir, molt destacadament, el lideratge espanyol pel que fa a la producció de pell adobada per a sola, amb l'impuls, primer, de l'arribada del carrilet (1893) i, després, per l'aprofitament de les possibilitats ofertes pel procés d'electrificació i la proliferació dels vehicles de motor d'explosió, que revolucionaren el sistema de transport.¹⁰⁰ Tanmateix, en el curs de la primera meitat del segle XX, l'antiga adoberia de la família Mateu es mantingué en activitat, ancorada en el sistema tradicional d'adobar les pells i sense adoptar a penes cap element del modern. L'anquilosament expressat implicà, doncs, que les obres de remodelació efectuades a l'edifici fossin d'escassa consideració i circumscrites a la introducció d'alguns dels elements mecànics propis de l'anomenada primera mecanització¹⁰¹ de l'adob de pells (vegeu l'Apèndix 2). A la part del mig de la fàbrica —que possiblement abans havia estat un pati que separava les dues antigues adoberies de la família Mateu— s'instal·laren, al pis superior, un motor elèctric que accionava una cubeta que servia per tractar la pell amb calç, i un bombo,¹⁰² que tant podia servir per remullar com per adobar la pell, situats a la planta baixa. La inadequació de l'establiment determinà, finalment, que deixés de practicar-s'hi cap mena d'activitat industrial. L'a-

99. RPI, finca 880 duplicat, f. 96r-97r, anotació datada a Igualada el 29 de desembre de 1939.

100. PASCUAL *et al.*, Pere: *Fàbrica i treball a la Igualada de la primera meitat del segle XX*. Barcelona, Ajuntament d'Igualada, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, p. 28-37.

101. Vegeu MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA I MUSEU DE LA PELL I COMARCAL DE L'ANOIA: «El Museu de la Pell d'Igualada», *Quaderns de didàctica i difusió*, núm. 14 (2002).

102. La cubeta consistia en un dipòsit semicilíndric d'obra i fusta dotat d'unes pales en forma d'aspa accionades per un motor; els bombos (o bótes) consistien en un cilindre buit —generalment de 2 m de diàmetre i de longitud— on s'introduïen les pells, sia per remullar-les i pelar-les, sia per adobar-les mitjançant un moviment rotatori, i eren també impulsades per un motor (cf. COMBALIA, M.; PEDRAZA, X.; PUIG, M.; i VAQUÉS, A.: *Diccionari de la indústria d'adobar pells*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1992, p. 47-48 i 68).

bandonament persistí, pel que sembla, al llarg de les tres darreres dècades del segle passat. Agustí Valls i Vidal morí el 19 de maig de 1999 sense descendència i van ser declarats hereus *ab intestato* els seus cosins Josep Valls i Gabarró, veí de l'Espelt, i els germans Josep Maria i Martí Torner Valls, veïns de Barcelona i d'Igualada, respectivament, que acceptaren l'herència.¹⁰³ Entre els béns deixats per Valls hi havia aquesta «fàbrica de curtidos vetusta», situada al carrer de la Unió, número 37, a la qual s'atribuí una superfície de 80 m². Els tres nous propietaris de manera indivisa de la vella adoberia dels Mateu decidiren vendre-la tot seguit a Ramon Enrich i Jorba i a Lluís Jubert i Guilera, que la van adquirir a parts iguals i en comú.¹⁰⁴ Aquest immoble ja havia estat en una situació igual diverses vegades amb anterioritat: entre el 1806 i el 1817, quan va ser propietat indivisa de Manuel Barba i Domènec Devesa, i entre el 1827 i el 1858, quan en van compartir el domini útil els blanquers Salvador Gassó i Joan Gabarró.

CONCLUSIONS

La recerca efectuada permet afirmar que l'antiga adoberia de la família Mateu —construïda en un moment que no s'ha pogut documentar, per bé que anterior al 1765— és una de les adoberies igualadines més antigues, i és probable que sigui la més vella de les conservades. Els seus primers propietaris no van ser, curiosament, uns dels adobers emergents de la vila durant el segle XVIII, sinó una família de juristes —que foren, durant almenys dues generacions, familiars de la Inquisició— que formà part de l'oligarquia local del segle XVIII.¹⁰⁵ Es tractava d'una família amb aires aristocratitzants —que acabà entroncant amb una nissaga enoblida: la dels Padró— i ben allunyada de l'emergent món de l'economia mercantil i del treball mecànic que havia de conduir a la industrialització.

103.RPI, finca 880-N, f. 108a, anotació datada a Igualada l'1 de juny de 2000 (notari Josep Bauzà, Igualada, 31 de març de 2000).

104.RPI, finca 880-N, f. 108a-r, anotació datada a Igualada el 3 d'abril de 2004 (notari Josep Bauzà, 11 de desembre de 2000).

105.MERCADER, Joan i TORRAS, Josep M.: *Assaig sobre les oligarquies socials d'Igualada en el segle XVIII*. Igualada, CECI, 1970, p. 12, apunten que els Mateu (concretament, Fèlix) eren una de les famílies il·lustres de la Igualada del segle XVIII que no havien estat objecte d'estudi específic en aquest assaig.

L'extinció de la nissaga es produí arran del fet que Felícia Mateu morí soltera, rodejada de capellans, després d'una vida caracteritzada per un estat permanent de misticisme i d'èxtasi religiós. El fet d'haver llegat el considerable patrimoni familiar (que no havia contribuït a incrementar) a la fundació d'una obra pia —sense que en pogués disposar, a causa del fideïcomís imposat pels seus besavis i el seu avi, si no tenia descendència— generà un llarg contenciós entorn del seu testament. La resolució d'aquest plet determinà que els fons a disposició de l'obra pia quedessin extremament minvats i que un dels hereus de l'adoberia i de gran part del patrimoni rústic dels Mateu fos el pare de Manuel Barba i Roca, conegut jurista i destacat agrònom vilafranquí.

La tortuosa història entorn de la propietat de l'antiga «fàbrica d'adobar pells» de la família Mateu es començà a clarificar l'any 1827, quan va ser adquirida en establiment pels adobers Salvador Gassó i Joan Gabarró. En el curs del segle XIX, totes les dades censals apunten que ocupà un lloc rellevant en el rànquing dels adobers igualadins, especialment durant els anys compresos entre el 1857 i el 1881, en què l'explo-tà el blanquer Antoni Gassó i Barral, que n'adquirí la plena propietat en comprar l'altra meitat del domini útil i redimir l'eminent. La mort d'aquest —i, poc després, la del seu hereu— implicà que, sota el guiatge dels seus successors, el negoci adober practicat en aquesta fàbrica entrés en una creixent decadència, que es posà de manifest en la persistència a l'establiment del sistema tradicional d'adobar pells al llarg del segle XX. En aquest context, les reformes efectuades a l'edifici van ser poc importants —i no van alterar moltes de les seves parts construïdes al segle XVIII—, la qual cosa comportà que aquesta adoberia descapitalitzada esdevingués una romanalla del passat (vegeu els Gràfics 2, 3 i 4 i l'Apèn-dix 2). Lògicament, arribà un moment en què resultà inviable mantenir l'activitat productiva en aquest edifici i l'adoberia quedà, finalment, aturada. L'any 2000, quan es produí l'última transacció de la finca en el Registre de la Propietat, es consignà que es tractava d'una adoberia «vetusta». Tanmateix, ja s'havia esborrat el record que era una de les adoberies més antigues d'Igualada —si no la més antiga— i que en la seva llarga trajectòria havia estat vinculada a una família significada de la història local i també d'un personatge rellevant de la Il·lustració catalana: Manuel Barba.

APÈNDIXS

APÈNDIX I

Els cònjuges Josep Mateu i Trias i Eulàlia Vallès¹⁰⁶ van engendrar nou fills: Francesc, batejat el 9 de setembre de 1667;¹⁰⁷ Maria Eulàlia, el 14 de febrer de 1669;¹⁰⁸ Josepa, 13 de gener de 1671;¹⁰⁹ Raimunda, el 8 d'abril de 1673;¹¹⁰ Fèlix, l'1 de maig de 1675;¹¹¹ Maria Àngela, el 7 d'agost de 1677;¹¹² Josep, el 12 de gener de 1679;¹¹³ Pere Joan, el 3 de setembre de 1681,¹¹⁴ i Maria Rosa, el 2 de maig de 1684.¹¹⁵ D'aquests, dos moriren albatats i una tercera morí durant la pubertat: Raimunda, enterrada el 6 de gener de 1675, abans de complir dos anys;¹¹⁶ Maria Àngela, el 29 de setembre de 1677, quan encara no tenia dos mesos,¹¹⁷ i Josepa, l'1 d'octubre de 1687, a l'edat de setze anys.¹¹⁸

El matrimoni constituït per Francesc Mateu i Vallès i Maria Rosa Mora¹¹⁹ va tenir vuit fills: Narcís, batejat l'1 d'octubre de 1696;¹²⁰ Maria, el 4 de maig de 1699;¹²¹

106. API, *Libro de matrim[onios] de agosto 1615 febrero 1684*, f. 60, Igualada, 6 de gener de 1667. El nuvi consta com a fill de Francesc Mateu, lletrat, i de Maria Anna, i la núvia, com a filla de la vídua de Gaspar Bonadona, mercader de la ciutat de Barcelona. Els testimonis de l'enllaç foren Jeroni de Cornet i Çacirera i Agustí Baró, notari.
107. API, *Libro de baut[ismo]s de enero 1639 a dici[embre] 1670*, f. 219a; padrins: Francesc Mateu i Teresa Valls, muller de Cristòfor Lladó, notari.
108. *Ibidem*, f. 219; padrins: Cristòfor Lladó, notari, i Anna Maria, muller de Francesc Mateu.
109. *Ibidem*, f. 2; padrins: Josep Portal, mercader de Barcelona, i Francesca Mateu.
110. API, *Libro de bautis[mos] de enero 1671 a febrer[o] de 1716*, f. 16; padrins: Mariagna Roca, vídua, i Josep Boneu.
111. *Ibidem*, f. 27; padrins Jeroni Mateu i Anna Maria Baró.
112. *Ibidem*, f. 45; padrins: Francesc Ortís, negociant, i Maria Àngela Portell, donzella.
113. *Ibidem*, f. 56; padrins: llicenciat Francesc Mateu i Maria Eulàlia, germans del batejat.
114. *Ibidem*, f. 72; padrins: Gaspar Aldabó, notari, i Josepa Mateu, germana.
115. *Ibidem*, f. 89; padrins: Joan Valls, adroguer, i Jacinta (?) Portell.
116. API, *Libro de óbitos de mayo del año 1639 a mayo 1684*, f. 243.
117. *Ibidem*, f. 255.
118. API, *Libro de óbitos del junio del año 1684 a fin de 1714*, f. 20.
119. API, *Libro de matrim[onio]s agos[to] 1684 a 1726*, f. 31, Igualada, 20 de novembre de 1692. El nuvi era fill de Josep Mateu i d'Eulàlia Vallès, i la núvia, de Josep Pons i Mora, de Cabrera, i de Maria. En la cerimònia, actuaren com a testimonis els doctors en Dret Oleguer Villa i Josep Masansosa, veïns de Barcelona.
120. API, *Libro de bautis[mos] de enero 1671 a febrer[o] de 1716*, f. 161; padrins: Josep Mateu i Trias i Maria Mora, muller de Josep Pons i Mora, de Cabrera.
121. *Ibidem*, f. 179; padrins: Josep Mora i Pons, de Sant Salvador de Capserà, i Eulàlia Mateu i Vallès.

Joan Jeroni, el 5 de novembre de 1700;¹²² Francesc, el 4 de desembre de 1703;¹²³ Maria Eulàlia, el 20 de desembre de 1705;¹²⁴ Vicenç, el 12 de març de 1708;¹²⁵ Fèlix, el 7 de novembre de 1710,¹²⁶ i Josepa, el 23 de gener de 1712.¹²⁷ Però quatre dels fills d'aquests cònjuges van morir albats: Maria, enterrada el 24 de maig de 1699, només va viure vint dies;¹²⁸ Francesc, que va ser enterrat el 14 d'abril de 1706, quan tenia poc més de dos anys;¹²⁹ Maria Eulàlia, enterrada el 15 de juliol de 1709, a l'edat de tres anys i mig,¹³⁰ i Fèlix, enterrat el 9 de novembre de 1710, dos dies després de néixer.¹³¹

El seu hereu i successor, Narcís Mateu i Mora, es casà amb Francesca de Padró i de Vidal,¹³² amb qui va tenir vuit fills: Magdalena, batejada el 24 de març de 1727;¹³³ Felícia, el 19 de maig de 1728;¹³⁴ Fèlix, el 21 de novembre de 1729;¹³⁵ Francesc, el 23 de juliol de 1731;¹³⁶ Maria Narcisa, el 13 de març de 1733;¹³⁷ Miquel, el 28 de setembre de 1734;¹³⁸ Felícia Raimunda, el 13 de setembre de 1736,¹³⁹ i

122. API, *Libro de bautis[mos] de enero 1671 a febrer[o] de 1716*, f. 188; padrins: Jeroni Mateu i Trias, prevere, i Francesca Pons, filla donzella de Josep Pons i Mora.

123. *Ibidem*, f. 207; padrins: Maria Eulàlia Valls, vídua de Joan Valls, adroguer, i el doctor Fèlix Mateu i Vallès.

124. *Ibidem*, f. 220; padrins: Josep Pons i Mora i Maria Eulàlia, muller de Josep Mateu, veïns d'Igualada.

125. *Ibidem*, f. 233a; padrins: Pere Joan Mateu i Vallès i Maria Elena Mora i Alió, muller del doctor Josep Mora i Pons, de Cabrera.

126. *Ibidem*, f. 250; padrins: Jeroni Mateu, estudiant, i Anna Maria Baró, vídua.

127. *Ibidem*, f. 264; padrins: Narcís Mateu, hisendat, i Antònia Valls, donzella.

128. API, *Libro de óbitos del junio del año 1684 a fin de 1714*, f. 92.

129. *Ibidem*, f. 136.

130. *Ibidem*, f. 176.

131. *Ibidem*, f. 197.

132. API, *Libro de matrim[onio]s agos[to] 1684 a 1726*, f. 252, Igualada, 5 de maig de 1726. Els testimonis van ser el tinent coronel de dragons Diego de Pellicer i Josep Baró (capítols Josep Baró).

133. API, *Libro de bautis[mos] de febr[er]o 1716 a dici[em]bre 1736*, f. 129; padrins: Joan de Padró i Serrals i Rosa Mateu i Mora.

134. *Ibidem*, f. 148; padrins: Francesc Mateu, avi, i Josepa de Padró i Argullol.

135. *Ibidem*, f. 171; padrins: Vicenç Mateu i Càndida de Padró i de Vidal.

136. *Ibidem*, f. 201; padrins: Francesc de Padró i de Vidal i Josepa Mateu i Mora, donzella.

137. *Ibidem*, f. 214; padrins: Dídac de Padró i de Vidal, canonge de la seu de Tarragona, i Maria Eulàlia Vallès i Mateu, vídua de Joan Valls, veïna d'Igualada.

138. *Ibidem*, f. 233; padrins: Josep Mora i Pons, de Cabrera, i Maria Càndida de Padró i Argullol, donzella.

139. *Ibidem*, f. 257; padrins: Ramon de Padró i Argullol, estudiant, i Felícia Mateu i de Padró, germana

Història d'una adoberia. L'antiga fàbrica d'adobar pells de la família Mateu

Narcís, el 28 d'octubre de 1741.¹⁴⁰ Bona part dels fills d'aquests cònjuges moriren durant la infantesa: Magdalena, que va ser enterrada l'11 d'octubre de 1728, amb menys de sis mesos;¹⁴¹ Felícia Raimunda, enterrada el 16 d'octubre de 1736, al cap d'«un mes y alguns dies [...]» de néixer,¹⁴² i Narcís, enterrat el 24 de juny de 1745, que no arribà a complir quatre anys d'edat.¹⁴³ Miquel també va morir durant la infantesa o la joventut, però no hem pogut documentar la data del seu òbit, i existeix la possibilitat que el seu traspàs no tingués lloc a Igualada.

140. API, *Libro de bautis[m]os de dicie[mbr]re 1736 a fin de 1765*, f. 59, assentament núm. 96; padrins: Ramon Ignasi de Padró i Maria Narcisa Mateu i de Padró.

141. API, *Libro de óbitos de enero del año 1715 a fin de 1779*, f. 98.

142. *Ibidem*, f. 146.

143. *Ibidem*, f. 201, assentament núm. 38.

APÈNDIX 2

Els plànols de l'antiga adoberia de la família Mateu —elaborats per Pere Pascual, Magí Puig, Carme Ferreras i Pilar Cuerva— mostren l'estat de la fàbrica abans de les reformes efectuades el 2004 per ubicar-hi Espai Gràfic. Els plànols consisteixen en la representació de la planta baixa i el primer pis, d'una secció longitudinal i de sis seccions transversals. Aquest material gràfic forma part del conjunt de plànols d'alguns dels edificis més representatius del barri del Rec, confeccionats en el marc de l'estudi «El Rec, el primer barri industrial igualadí», que té en curs de realització la Secció d'Història Joan Mercader del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada.

Pel que fa a l'adoberia que ens ocupa, a l'extrem més occidental de la planta baixa hi havia una de les parts antigues de l'edifici (possiblement construïda al segle XVIII), dividida en tres compartiments coberts amb voltes escarseres d'argamassa, de textura força irregular. En el primer d'aquests tres espais —comunicats per grans obertures en forma d'arcs, també de fàbrica tosca i irregular— hi ha cinc clots (seccions A-A' i B-B'), en el segon n'hi ha quatre (secció C-C') i en el tercer hi ha un clot i un pou (secció D-D'). El pis superior es troba també dividit en tres espais separats per murs que descansen sobre els dels arcs de la planta baixa. En tots aquests espais, la coberta era de doble vessant i sostinguda per bigues de fusta disposades en sentit longitudinal. En el departament de la part més oriental hi havia una mena d'estufa que possiblement servia per accelerar l'asseccament de les pells adobades.

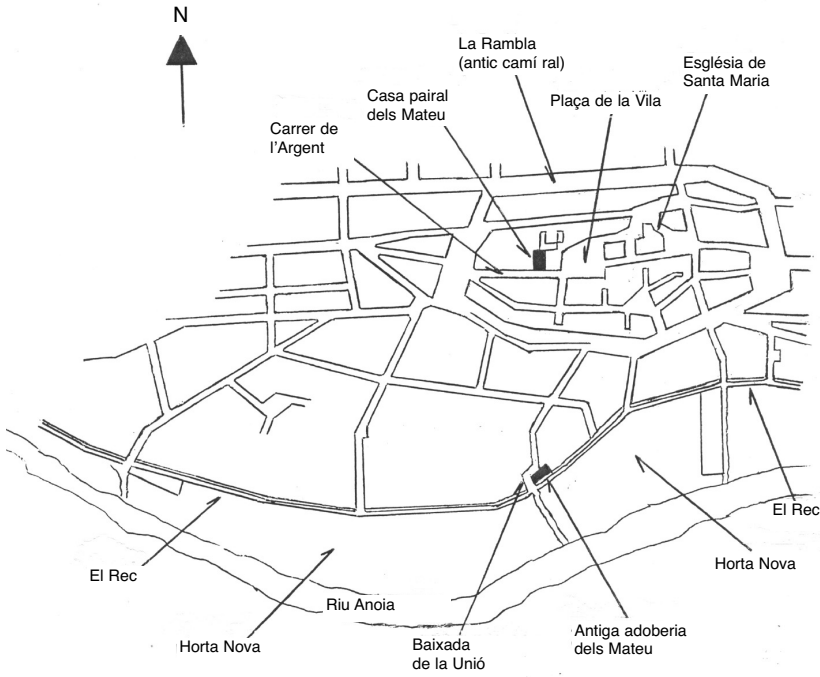
A continuació hi ha un compartiment la planta baixa del qual va ser remodelada durant el segle XX. Tenia una coberta de dues estructures de ciment armat disposades longitudinalment que sostenien voltes molt rebaixades de rajoles. En aquest espai, a la planta baixa hi havia una cubeta i un bombo —elements propis de la «primera mecanització» de la indústria de la pell— i, al pis superior, un motor elèctric que accionava un embarrat que transmetia la força motriu a la cubeta i el bombo esmentats (seccions A-A' i E-E'). És possible que anteriorment aquest espai hagués estat un pati, atès que conservava una porta d'accés a partir del rec de factura antiga. La coberta del pis superior era de doble vessant i sostinguda per bigues de fusta en sentit longitudinal: amb les mateixes característiques, doncs, que la del departament esmentat abans.

El departament que hi havia a continuació era una altra de les parts antigues de l'edifici —possiblement havia estat una adoberia independent, atès que al final del segle XVIII s'esmentà l'existència de dues adoberies en aquest indret—, però, a diferència del primer, la planta baixa era coberta amb bigues de fusta disposades en part longitudinalment i en part transversalment (seccions A-A' i F-F'). Es trobava dividida en dos espais separats per un mur. En el

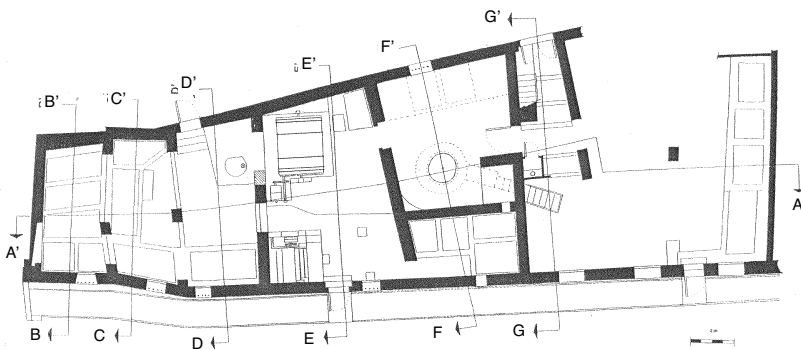
de dimensions més petites, ubicat a la part de migdia —la que tocava al rec—, hi havia quatre clots, i en l'altre, orientat a tramuntana, entre dos i quatre clots, que van ser terraplenats. Subsistien vestigis que en aquesta sala hi havia hagut un molí d'escorça de tracció animal. Precisament, sota la circumferència de l'antic molí hi ha una cambra circular subterrània amb coberta semiesfèrica a la qual s'accedeix a través d'una escala que s'inicia al departament que hi ha a continuació. És aventurat precisar la utilitat d'aquesta cambra, per bé que la seva disposició evoca la possibilitat que es tractés d'un pou de glaç. Al pis superior hi havia un ampli espai amb coberta a doble vessant sostinguda per bigues de fusta disposades longitudinalment, de manera semblant a les dels departaments precedents.

Per acabar, tot sembla indicar que el quart departament —el de la part més oriental de l'adoberia— havia estat un pati descobert, que va ser edificat en el curs del segle XX. Es trobava dividit en dos espais. El primer era l'entrada principal de l'adoberia a partir del carrer de la Unió —ocupava tota l'alçada de l'edifici— i presentava una inclinació descendent amb graons successius fins a assolir el nivell que permetia accedir al departament antic suara esmentat a través d'una porta oberta al mur; a la part de la dreta hi havia una escala que facilitava l'accés a la planta superior del departament precedent i a la planta del primer pis d'aquest darrer (vegeu les seccions A-A' i G-G'). El segon dels espais estava dividit en dos pisos mitjançant un sostre de biguetes de ciment armat i revoltons. La planta baixa tenia una porta d'accés a partir del rec i conservava quatre calciners. La coberta del pis superior d'aquest departament era plana —a diferència de la dels anteriors, que era de doble vessant— i sostinguda per bigues de fusta, amb un terrat al damunt que tenia, lògicament, una petita inclinació per facilitar la circulació de les aigües pluvials.

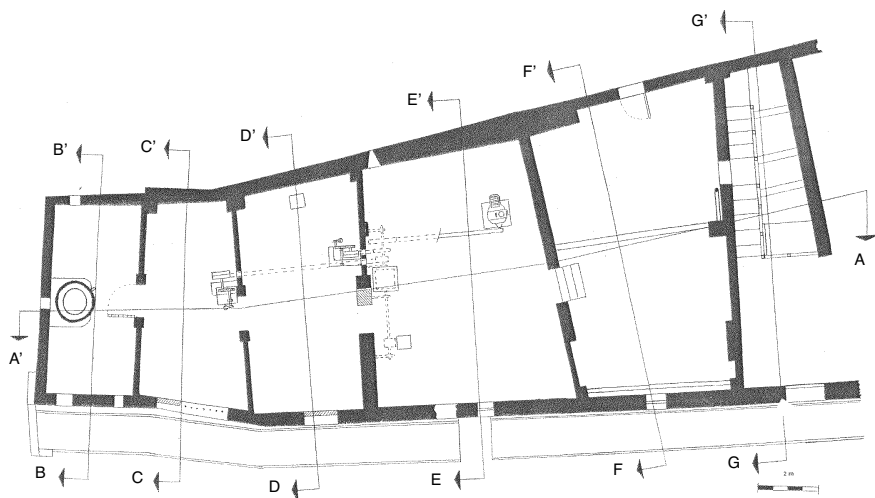
Localització

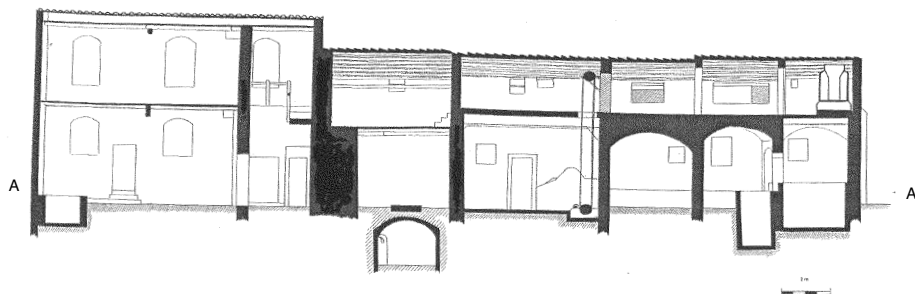
Planta baixa

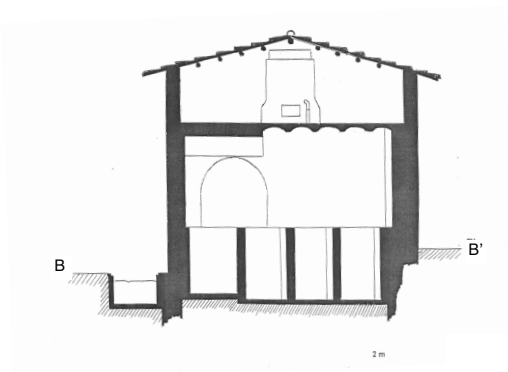

Planta del primer pis

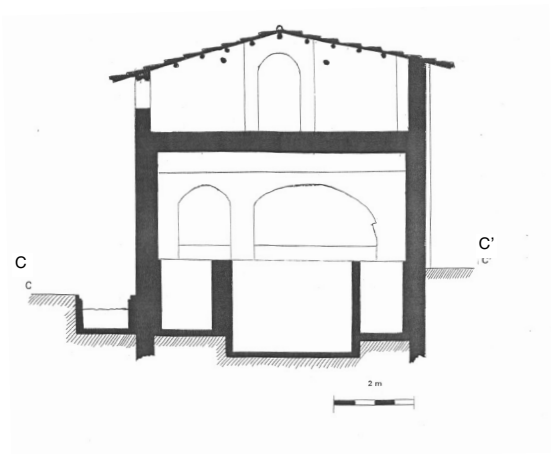

Secció A-A'

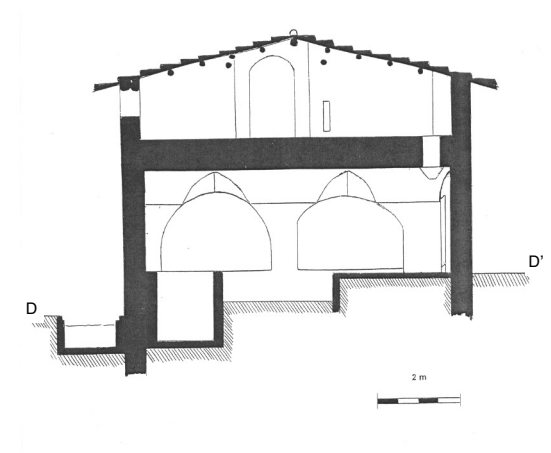

Secció B-B'

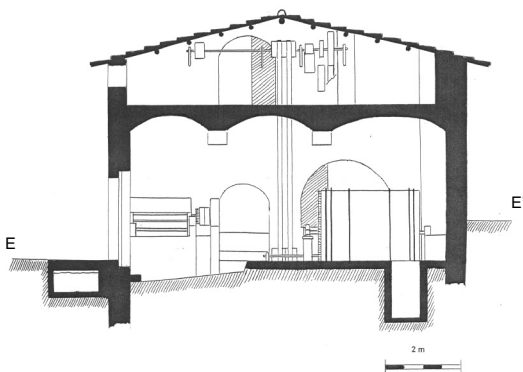

Secció C-C'

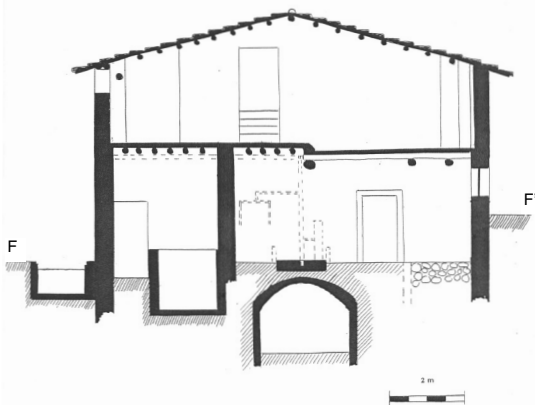

Secció D-D'

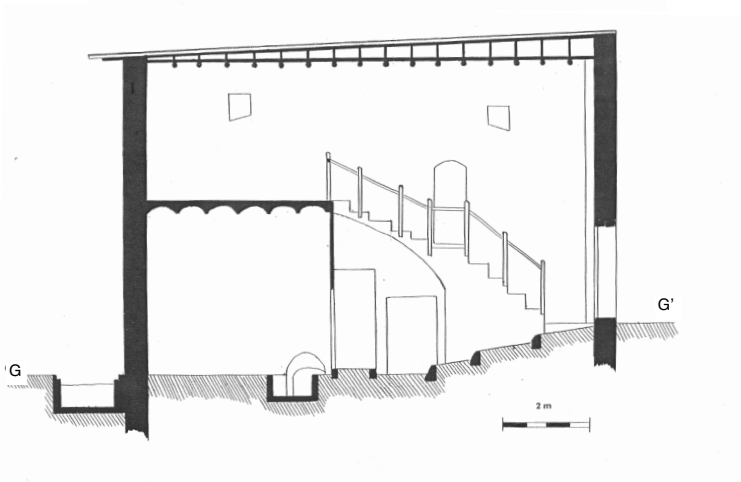
Història d'una adoberia. L'antiga fàbrica d'adobar pells de la família Mateu

Secció E-E'

Secció F-F'

Secció G-G'